

Arch, 13

STARÁ ŘÍŠE NA MORAVĚ

O DVANÁCTI DRUŽKÁCH PANNY MARIE

1.— *Adducentur regi virgines posteam* PS. XLIV.— David, který viděl slavnou Pannu Marii při jejím narození, praví, že v jejím průvodě byly četné slečny,¹ protože jest hlavou všech panen. Mnoho jiných panen bude ji následovati . . . Dnešního jitra uvidíme, jaké musejí býti, aby mohly býti představeny s Pannou Marií. Budeme pozorovati Marii, když byla navštívena andělem, a zvíte, panny, v jakém stavu dlužno se vám uchovati, než vstoupíte v manželství. Nesmíme vám zamlčeti, jak Maria, panna čistá, bez jakékoliv poskvrny hříchu, byla provázena dvanácti děvami, jež s ní bez přestání bydlely, a Maria nic nekonala, čeho by děvy ty nepoznaly. Povím vám jméno každé a jejich úkol, neboť nikdy nezahálely, ale stále pracovaly s Marií.

2.— První děvečkou² Mariinou byla paní Klausura. S tak velkou láskou lnula k Marii, že se od ní ani na krok nevzdalovala, ačkoliv byla opatrovnící příbytku. Maria uzavřela s ní tuto úmluvu: Viš, co uděláš, zaklepe-li někdo

¹) ital. *damigella* znamená dvorní slečnu, mezi něž byly často řaděny i vdovy, donny, čímž se jméno snadno přesunovalo. Pro naše poměry nejvhodnější by bylo děvy, jak dále dáváme; jest to starofr. *damoisele*, provenç. *donsella*.

²) Dlužno míti na zřeteli patriarchální význam tohoto slova.

na dvěře? Nikdy neotvírej, dokud mne neuvědomíš, a dokud se nezeptáš, kdo tam jest. Bude-li to muž, odpověz mu tímto okénkem (neboť měla okno, jak mívají radní a starosta), z něhož možno viděti a nebýti viděnu; budeš-li muset sestoupiti, neotvírej dveří, ale kukátko ve dveřích. A bude-li to mužský, vůbec neotvírej; bude-li to žena, zeptej se napřed, co chce, abychom nebyli oklamáni. — A toto pravidlo bylo zachovááno, ať tloukl kdokoliv. Jest pravda, že když anděl Gabriel zaklepal, paní Klausura přiběhla ihned k oknu, a otázala se: — Kdo to? — A odskočivši pravila Marii: — Někdo klepe na dvěře a zdá se mi, že to anděl. — Tu Maria odvětila: — Jdi a otevř mu. —

Otevřevši, ihned se sklonila, aby jí nebylo viděti do tváře. Tu anděl vešel k ní řekl: — Zdrávas, milosti plná, Pán s tebou.

Ó dívenky, poznejte, kterak si máte počínati ve svých příbytcích a střežiti se od každého, kdo přichází do domu, neboť vidíte jak Panna Maria byla zavřena v obydlí a vyptala se napřed na každého, kdo chtěl dovnitř, a proč přichází. Panenky rozmilé! nevíte, jak mládí jest chytlavé, a jak se můžete spáliti! Není nic lepšího jako ostříhati klauzuru a nestýkati se ani s muži, ani s ženami.

3. — Chceš žiti po mém způsobu, dívko? Pak se měj na pozoru před paní Důvěrností. Nemluv s nikým, nedovol, ať to kdokoliv, aby vešel do tvého pokojíku a sama též nevstupuj do jiných. Velmi, matko, chybuješ, když necháváš svou dcerku navštěvovati jiné domy, neboť přijde

den, kdy pro tuto důvěřivost ti přezrá a najdeš ji s útězkem! Lépe bys udělala, abys ji vzala s sebou na kázání. Když budeš ji mít v podezření z důvěrnosti, bdi nad ní, to jest nezbytno. Dám vám příklad, vzatý z přírody. Vidívám tam dole divoké prase, jež bývá voděno do města, a jež ze zvyku, že vidí tolik lidí, již neutíká jak utíkávalo v lese; teď se nechává dotýkati a drbatí, a možno s ním dělati, co se komu zlíbí. A to pochází jenom od styku s tolika lidmi, jež vidí celý den. Ale jdi do lesa, a přilákej některé prase z těch, jež zůstaly ve stavu přirozeném. Sotva tě uvidí, uteče. Bliž se k němu a podávej mu žaludy: tím hůře. Zpívej mu, lahod' mu, a uvidíš, zda tě vyčká! Nuže, dívka, jež nedbá veškeré žádoucí skromnosti, která běží k oknu, jakmile zaslechne dupot koňské podkovy, která chce vše viděti a věděti, snadno může dojiti úhony. Ta paní Klausura měla sestru, jež měla jméno Plachost, a která ji denně radívala: — Neukazuj se mužům; nestavěj se k oknu, a nedívej se, jak hrají v míč, kdož nosí krátký kabátec, a nechod' poslouchat hudby a písní do zábav. Neobjevuj se u oken ani ve dne, ani v noci; neposlouchej mladíků, když lezou na střechy a házejí písek do oken, aby tě vyvolali: nikdy jim nepovol.

4. — Druhou slečnou Mariinou bylo Slyšení, jež jako paní Klausura uviděla anděla a šla se ho zeptat, co chce, a když anděl oznámil své poselství, Maria je ihned zvěděla. Její příklad ti dokazuje, že máš poslouchati věci dobré, svaté a užitečné. Máš nastavití ucho otevřené těmto

slovům, a ne zpěvům, ani serenádám mladíků, kteří ti chtějí popléstí hlavu. Když je uslyšíš, utec. Nepozastavuj se, abys jim naslouchala, sice se octneš u velikém nebezpečí, protože duše dívky jest vrtkavá a snadno vleze do pasti . . . atd. Dokud jsi panna a nemáš muže, buď poslušna třem osobám: Boha prvního, svého otce a své matky. Počneme Bohem. Když říkáš *Ave Maria*, mluvíš k Panně Marii, a když říkáš *Pater*, mluvíš k Bohu. — Když pozdravuješ Pannu Marii, ona tebe též pozdravuje. Nemysli si, že je to takový kakabous, jak často vidíme u světských lidí: v ní jest všechno jarní, veselé, příjemné. Pozdravuje tě večer jak večer, když zvoní na biskupství Anděl Páně. Budeš takovým hrubcem, že jí ani na její pozdrav neodpovíš? Právě tak když mluvíš k Bohu, odpovídá ti a hovoří s tebou. Též poslouvej svého otce, který ti nic nebude raditi, co by nebylo k tvé cti a užitku před tváří Boha a před lidmi. Budeš ještě poslouchati svou matku, když tě takto bude učit: „Nestavěj se k oknu; nestůj a nehleď na zahaleče, kteří hrají v míč; neotvírej ucha svého daremným písním, a nenaslouvej tlachům mužských; buď hluchá ke všemu, co není k cudnosti, neboť cudnost a počestnost jsou ušlechtilé ctnosti.“ Ó dcero milá! věř mi: učiň, co ti pravím a co ona ti praví.

5. — *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam.* Slyš, dcero, a nakloň ucha slovům mým. Slyš, co máš slyšeti a viz, co máš viděti. Obrať ducha svého k věcem své spáasy: střež se necud, jež vnikají do domu a snaží se žvařlati za

nepřítomnosti matky, vědouce, že dcera není znalá léček světa, že o nich neví, že jest čistá a bez obmyslnosti. Chceš, abych tě naučil tomuto rozeznávání? Zapamatuj si, co ti řeknu, když ti některá přijde do domu. Mají ve zvyku představití se, když matka není doma; mají na ruce košík, obsahující různá fintidla. Když některá z nich vejde, posadí se, a bude se vyptávat, jak se daří matince, a kam právě odešla. Potom si začne prohlížeti po očku tvůj obličej a celou tvou osobnost. Řekne: „Oh, v jakém jsi to stavu? Nedbáš o sebe, nešlechtíš se, a ani se neustrojíš: podobáš se hovádku, a zdá se mi, žeš něco zcela jiného, než jak se jevíš. Trošku si sebe všimni a přičiň se, ať prohlídneš. Jsi nejkrásnější děvushka země a vyhlížíš jako čuně.“ A dívka, která nerozumí zlomyslnosti, odpovídá, jak umí. Tu návštěvnice vstane a řekne: „Sama ti pomohu ustrojit se“; a naučí ji parádě, líčení, a poklonkuje jí: „Oh! jak jsi hezounká! Nikdy jsem neviděla nic tak rozkošného!“ A to ji naplní slastí, neboť dívky mají rády, když se jim chválí jejich krása. Takto štěbetajíc kmotra ochočuje ji svým žvatlotem a pomalu odhaluje své poselství, ale napřed chce býti zaplacená drobnými stříbrňáčky nebo kusem uzeného, nebo klobáskami, nebo chlebem, nebo vínem, nebo olejem. Neodchází nikdy s rukama prázdnýma, a často bývá, že kradou. A potom začne tajemně: „Přináším ti dobrou novinu: znám jednoho hochu, jenž ti chce to nejlepší na světě a má ty nejlepší úmysly s tebou se oženiti.“ Tohle vám vždy lepí na oči: nejlepší úmysly ože-

niti se. Víš, jak slušno zachovati se k takovýmto ženám? Jak se to dělávalo jindy, když jedné z nich, jakmile začala našuškávatí takové věci, dostalo se výprasku tak vydatného, že jí podruhé zašla chuť k jakýmkoliv námluvám. Přihodilo se jednou, že dívka, vyslechnuvši tyto žvásty, zavolala tlupu kluků a dala každému otýpku slámy, a řekla jim: „Jděte k takovému a takovému domu a složte tuto slámu na jeho prah.“ A dům ten byl spálen. Ó dívko milá, pochop, co ti pravím: neleň ani minutu a hned odežeň takové daremné lidi, a nepřipouštěj, aby ti nějaký mladík směl říci, byť sebe více prosil: „Pro tvou čest rád bych ti pověděl dvě naléhavá slova.“ Nikdy mu nedopřej sluchu. Myslíš, že nevím, co pod tím vězí? Vždyť také vím, že Bertha předla.

6. — Třetí slečna Mariina měla jméno Stydlivost. Zůstávala bez ustání po boku Marie a byla všecka pobouřena a zapalovala se jako pivoňka, když slyšela hlas muže. Takto Maria rděla se při hlasu anděla a myslila u sebe: „Mluvívala jsem mnohokráte s anděly, ale oni se mnou nikdy nehovořili hlasem lidským“ . . . Z toho si vezmi příklad, jak i ty si máš počínati, děvuško. Nemluv se žádným mužem, když tvůj otec a tvoje matka nebudou při tom. A ty, člověče, buď pamětliv cti své dcery a bdi nad tím, aby ji nějaká ostuda nestihla.

7. — Čtvrtá slečna Mariina byla Opatrnost. Jak byla moudrá! Jakmile uslyšela slova andělova, jala se mysliti: „Co znamená toto pozdravení?“ A jak víš, anděl řekl:

Ave gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Slečna ta uslyševši tato slova, řekla k Marii: „Nechce nám ještě odpovéděti a z toho možno usouditi, že běží o něco velmi důležitého.“ Připovíš-li, bude slušno, abys slovu dostála. Tak rozjímal. Kdyby byla bývala honem odpovéděla, nebylo by vlastního důvodu, proč svolovati. Stejně by bylo nesprávnno, kdyby byla anděla odbyla. I vyvolila nejlepší stránku uvažujíc . . . Nebudte jako ty, jež nechtějí voditi své dcery na kázání, protože se domnívají, že je uchovají od hříchu, když je budou udržovati v nevědomosti. Takové matky říkají o svých dcerách: „Ta tomu ještě nerozumí!“ Běda! nevíš, co pravíš! Raději bys tedy, aby upadly do hříchu a spáchaly jej dříve, než se naučí, jak se mu vyvarovati? Nechť poznají věci, jichž se mají vzdalovati a tak nebudou oklamány. Nepřispůsobíš-li se k mé radě, čihá na tě neštěstí. Vylouží svou dceru jako olivy nebo ořechy, jež mají býti na sladko naloženy: čím vícekrát měníme vodu, tím více sládnou, neboť se čistí ze své hořkosti. Zdá se mi, že chceš jednati zcela na ruby, ale to věz, nepůjdeš-li touto cestou, vyjde ti ze všeho voda hořká, neboť vše zkysne a „zlomí se“ v neřesti a hříchy, a ani toho nepoznáte. Myslíš, že hřích není hříchem, když o něm nevíš? Není tomu tak, neboť jest třeba věděti. Ujišťuji tě, že využiješ-li kázání, všelicos poznáš a staneš se opatrnou, a nabudeš umění, jak se hříchu vystříhati . . . Naučíš se mluvit moudře, tiše, málo a dobře. Treba vyučiti dívky, jež se hodlají provdati, aby nebyly příliš ve-

likými mluvky, protože často muž na ženu zanevře pro její planý žvatlot. Bude-li žena mluvit málo a žít stydlivě a cudně, její manžel vždy ji bude milovati . . . Stačí často jen slovo, aby ten, kdo je pronesl, nebyl již milován. Nauč se od donny Opatrnosti napřed uvažovati a teprve pak mluvit.

8. — Pátá děva Panny Marie jmenovala se Bázlivost. Nebyla z těch nestoudných a drzých děvčat, jež, sotva zaslechnou hlas z ulice, běží k oknu, aby věděly, kdo jde mimo. Tak ona nejednala, a když zpozorovala anděla s obličejem lidským, zmocnila se jí taková bázlivost, že nejen nemohla k němu promluvit, ale neosmělila se ani naň patřiti; což vida anděl, řekl: „Neboj se, Maria.“ Oh! když řádně vše uvážíte, můžete myslet něco jiného, než že Ta, která žila v ustavičné službě Boží, byla plna bázně! Toť příklad bázně Boží, kterou jsme povinni míti vně i vnitř. Ó děvuško, budeš-li v bázni Boží, budeš se pokaždé chvěti vidouc muže, protože ta, jež zasvětila své myšlenky Bohu a chce udržeti svaté panenství, vždy se bude třásti v přítomnosti muže, byť zůstávala pevná ve svém smýšlení.

9. — Šestá děva Mariina má jméno Počestnost. Kdo pozoroval její zraky, její chování, její hovor, její mravy vždy tak počestné, býval v obdivu . . . Myslíš, že se líčila a strojila jako vy nynější (děvčata)? Nikoliv, jevila se tak, jak Bůh ji ustrojil . . . Vám, ženy nynější, nikterak se nepodobala, vás není možno nazvati paními ctnými, ale mnohem spíše paními nectnými. A myslím, půjde-li to tak s

vámi ještě čtyři nebo šest let, uvidíte se v koncích dříve, než uplyne dvě luster . . . Svými šaty nezdáte se mi již ženami počestnými, ale necudami. Z každé vaší sukně bylo by možno vystříhnouti snadno ještě dvě: jednu pro paže a jednu pro pána. Nebudu zde pořád, a když budu daleko, pomyslím si: „Vždyť jsem to oznámil svým Sieňanům a Sieňankám, a neuvěřili mi, ale hle, moje předpověď se naplňuje!“ A vy si řeknete: „Bratr Bernardin nás varoval, my jsme mu však neuvěřili, ale teď pykáme, jak nám předpovídal, a ještě hůře!“

10. — Sedmá družka Mariina byla paní Píle. Držela celý dům v pořádku, a vykonávala svou práci s tolikerou péčí, že jedla, spala a každou věc konala v čase, který si uložila. Nauč se, ó děvečko milá, konati všechno s láskou a pořádkem. Ať předeš, ať šíješ, ať zametáš, ať myješ nádobí nebo jinou povinnost konáš, čiň tak s největší bedlivostí . . .

Žena pilná ve své práci bude chválena, kdežto nedbalá bude málo ceněna. Uvaž, člověče, když budeš voliti nevěstu svému synu, ať nevybereš takové, která by neuměla ani stehu, která by neuměla vzíti jehlu do ruky, ani spraviti trochu mužovi punčochy, když se na patě proderou, aniž co jiného v domě, byvši vychována jako paní Bezstarostnost; taková vyzná se jen v marnostech. To si bude pan manžel libovati, až mu v domě zasedne krásná ballerina a zpěvačka, všecka vyšňořená, která prozahálí celý den u okna, a ne a ne z ní něco kloudného dostat . . .

Co potom? Manžel klnouti bude hodině, v níž ji poznal, a častokrát si povzdychne: „Aby ji už jednou čert odnesl! Naše smlouva byla jistě sepsána na sviní kůži, že trvá tak dlouho.“ A bez ustání bude si žádati smrti. Dívko, nauč se tedy všem pracím, jež ti náležejí, a vykonávej je s láskou a bedlivostí; sice nebudeš k ničemu.

11. — Osmou děvou bylo Panenství. Vyšla-li si Maria někam, Panenství ji provázelo, a rovněž tak, když četla. Při všem, co dělala Maria, Panenství jí assistovalo. Právě proto, že neměla zvyku navštěvovati jiné osoby, odpověděla andělovi: „Kterak se stane, co pravíš? Neznám muže a nežádám si ho znáti. Kdybych měla zploditi Syna Božího za podmínek lidských, raději bych nesvolila, než abych ztratila své panenství. Obětovala jsem je jednou pro vždy Bohu a pro něho je zachovám; nechci tedy býti plodnou, nechci býti matkou proti svému slibu.“ Jaká krása naslouchati, jak spolu rozprávějí anděl a Maria! Ó panny, pokud uchováte své panenství, andělé vám stojí po boku. Tak tomu není s tou, jež jest spojena v manželství . . . Nevíš, že zásluha panny se hodnotí na sto, zásluha manželky na třicet, a na šedesát zásluha vdovy? Vidiš, oč panna předčí ostatní stupně! Ó panny, umějte vytrvati a prchejte před tváří muže.

12. — Devátou družkou Panny Marie byla paní Poslušnost. Pochopivši, že slovo andělovo souhlasí se slibem panenství, pravila k Marii: „Raduj se, neboť Bůh ti poslal svého anděla: odpověz mu tedy, a rci mu, že jsi

šťastna a ochotna splniti vůli Boží“ . . . Dítě, když otec nebo matka něco ti poroučejí, nebo i babička, nebo teta tvá, učiň, co ti káže, a čiň to ráda.

13. — Desátá družka, jež přebývala s Marií, byla paní Pokora, a právě ona pohnula Boha, aby miloval Marii. A Maria jala se zpívat s veselím, zbožností a pokorou: *Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*. Hle, všechna pokolení blahoslavenou mne nazývati budou. Proč mne budou nazývati blahoslavenou? Protože Bůh shlédł na pokoru své služebnice. Tu obrátila se od anděla s duchem k Bohu: *Ecce ancilla Domini*. Ejhle děvka Pána Boha.

Oh! jak by bylo na místě vykládati toto slovo! Rodičové, cvičte dceru jako děvečku. Třeba zametati dům? Ať jej zametá! Třeba mýti nádobí? Ať je myje! Třeba namáčetí prádlo? Ať to dělá! Ale na to jsou služebné! A přece mějte k tomu dceru, nikoliv z potřeby, ale proto, aby nevyšla z cviku. Ať opatruje děti, ať vypírá plínky; nebudeš-li jí všemu tomu zvykati, bude z ní kus masa. Nedopust, by zpohodlněla. Ať jest pořád v kole, nepromární tak svůj čas u okna, a hlava se jí nebude točiti po všech větrech.

14. — Jedenáctá děva měla jméno Dobrá Vůle. Vždy s nejlepší vůlí a ochotou konala své práce pro slávu a čest Boha. Tak máš i ty býti. Buď statečná a pusť se s chutí do díla, jež ti jest nezbytno a žádoucí, abys mohla dáti almužnu z práce své ubožákovi. Máš-li málo, aspoň spravuj šatstvo chudákovo, když ho vidíš v hadrech; připrav

mu nějaký oděv, nebo nabídni mu něco ze svých šatů, a nemáš-li opravdu nic, měj aspoň žádost (pomoci mu). Třeba též pamatovati na nešťastné vězně, neboť to jest ze sedmi skutků milosrdných. Ó ženy, pro lásku Boží, nezapomínejte těchto ubohých vězňů, jež pro Boha jsou vám doporučováni.

15. — Dvanáctou a poslední družkou slavné Panny Marie byla paní Víra. Měla tak velikou víru, že věřila možnými všechny věci, chtěné Bohem. *Omnia opera ejus in fide*. Právě proto řekla andělu: *Secundum verbum tuum*. Spokojím se se vším tak, jak pravíš, a nesvoluju, aby se to dělo jiným způsobem. — Následuj tohoto příkladu, dítě, věř svému otci, radostně přijímej, co ti káže a buď ho vždy poslušna.

A takto činíc poznáš jednou, že do jaké míry se uchováš na zemi pannou, v té míře na onom světě budeš uchována pro slávu věčnou, *ad quam ille vos et me perducet in saecula saeculorum, amen*.

POVOLÁNÍ

JEDNOHO LETNÍHO DNE ROKU 1424.

Poledne. Polévka jest přichystána, a chléb na stole. Otec se syny přijde co nevidět z pole, a Johanna, zahnavši ovce do stáje, prochází se zvolnými kroky po zahradě, až tam u kostelní zdi.

Ačkoliv si odpočívá, nezahálí, ale, moudrá, plete punčochy, a v jejích hbitých prstech, když slunce se jich dotkne, vidíme jemné a svižné dráty skvěti se a poletovati.

Má své dlouhé řasy sklopeny nad své dílo, jest léto, nebe se chvěje, a lilie jsou v květu; Johanně jest dvanáct let, jest však veliká na svůj věk, a slunce niv ožehlo ji pleť do zlatova.

Pojednou dítě se křížuje a spíná ruce. Zvoní na věžce, již viděti hned od domu; a Johanna neví, jaká to vznešená hodina se přibližuje, ani jaké to šťastné očekávání zkrášluje obzor.

Nábožně, jak se naučila od své matky, říká pozdravení anděla Gabriela, a kterak Panna, aby dala Spasitele zemi, podrobila se vůli nebe;

Ale když ukončujíc (modlitbu) zase se znamená křížem, výkřik jí zavzněl se rtů . . . Uprostřed bílých lilií, krásnější než slunce, jež tryská z jitřních červánků, Monseigneur svatý Michael vyvstal, s mečem po boku,

Se zlatou přilbicí, a s křídlem ještě se chvějícím, neb dlouho jím šlehal nesmírnými prostory nebes. A teď u-

klánějese, praví: „Zdrávas Johanno, mezi všemi Bůh tě vyvolil, abys vyhnala Angličany z království Francouzského!“

Archanděl toho dne nic jiného nepřidal. Veliké světlo pohltilo jeho přítomnost, a vítr z jeho letu silně v neomečněno zavál.

... A teď, sedíc u stolu, naše Dívenka promýšlí ve svém srdci, co pravil Archanděl, a jen jas jejích čistých očí zjevuje podivuhodné tajemství, jež do nich vzářilo.

OBĚTNÍ DAR KRVE

7. KVĚTNA 1429.

Raněna! Šíp, vypuštěný s vrcholu žebře, v nedostatku náramenníku pronikl osníř, a jeho hrot zranil prs Pucelly.

Krásná krev panny vytryskla z pod železa, a protože není, přese vše, než žena, a že velmi lidské srdce bije v jejím mladém těle,

Hle, jak ji to vzrušilo, jak pláče a omdlévá ... — Ó sladké dítě, díky za tento okamžik úděsu, a za tyto slzy, jež marně potlačuje tvoje velká duše!

My milujeme slzy tyto. Dlužíme jim za právo, abychom směli milovati pod rysy hrdinné světice sestru, jež se nám též něčím podobá.

Hodnota nás lidí není vždy stoická; v hrůze bojů, v smrtelných úzkostech, viděli jsme bojovníky skvělé, ani omdlévají;

Když bolest mědlila vláknivo žilek jejich těl, tu, stavše se dětmi, křičeli k svým maminkám: protože znáš slabost silných,

Tvůj soucit nezhrdal jejich bēdou, a více než jeden umíraje jistě cítil, jak tvoje láska se sklání nad nocí jejich poslední hodinky!

— Krev panenská tekla, ale konec dne nepřítel na hlavu poražen utíkal, a nad vítězství v radostném Orleanu rozhlaholily se věže.

Sláva krvi spasné! Jako z čistého ciboria ruměnná vytryskla z tvého cudného ňadra, a země pila tu purpurovou smírnou oběť.

A vědouc, že tento neocenitelný a svatý dar zapravuje její výkupné a končí její zkoušku, cítí, jak se v ní třese jakýsi velký osud.

... Jest večer, krásný večer Francie nad řekou; vánky jara, jež probíhají nebesy, vodí po březích zelenou vůni nového listí,

A západ se barví tajemnou krví.

MĚSÍC KVĚTEN SVATÉ JOHANNĚ D'ARC

Tento měsíc tobě náleží, ó panno Lotrinská, a jeho květy v tobě pozdravujeme královnu.

Tento měsíc ti dal vítězství a smrt; viděl tvoji Kalvarii po tvém Táboru.

Ve velkých dnech Orleanských jakým vroucím plamenem čisté slunce májové zlatilo tvoji korouhev,

Když, abys vedla svoje lidi k útoku, tvoje něžná pěst zdvihala ji pevná a vysoká!

Jak opět zářila nad tvým novým oděním v zoři, když počínal boj o Tournelly (Věžičky)!

Jaké blesky mladosti vkládal do tvých očí! A když s večerem ve zvonicích radostných vyzváněl nad osvobozeným Orleansem vítězství, kterak soumrak byl libý nad Loirou!

Měsíce května příštího, ó běda! nebe dovolilo, abys byla vydána v ruce nepřitele.

Potom přichází Rouen, jeho hanebný žalář a krutý proces (pletichaření), vztekla se zakousnuvší do tvé slávy, ó Johanno!

Jiný květen končil. A hle, hranice a dav, jenž ječí kolem Starého Tržiště.

Sláva tvé hranici! její jasnost tě posvěcuje; jest žárným trůnem, vztyčeným k tvému pomazání!

Jest zlatým relikviářem, jenž tě pojímá jako do tumb; jest jiskřícím se oltářem, do něhož tě bolest ukládá!

Jest svatou výhní, kde kadidlo tvé duše v nebeských vůních vydechuje v plameni!

Jest zářícím vchodem, branou nádherného jasu, otevřenou před tebou na věčnou blaženost!

Jest purpurem, jest látkou světla, v kterou se oděješ v náplni slávy.

J O H A N N A D' A R C

(p o d l e M a d a m m e G o y a u)

Když my, katolíci, píšeme život svatých, vždy se najdou jistí duchové, kteří nás obviňují, že vyhledáváme s přílišnou zálibou legendární události; jsou však postavy svatosti, které svedeny s výšin hagiografie skvěle září i v historii. A střízlivé světlo historie neoslabuje ni jediného paprsku jejich aureoly; čím více se množí dokumenty, prosaické, všední a jakoby nevědomé dokumenty, tím více tyto postavy září jakýmsi tajemným světlem. S takovou Kateřinou Sienskou, s takovou Johannou d' Arc historie, nestranná jako fonograf, musí mluvit, a niž zvyšuje tón, jako legenda, a přece skoro lhostejný klid jejího hlasu nám připomíná, že jest hi-

storií a že, když takto mluví, nemohla by mluvit jinak, aby nepřestala být historií.

Andrew Lang není katolík. Nevedl ho zájem náboženský, aby si z celé historie Francie vybral kapitolu o Johanně d' Arc, aby ji s láskou studoval; spokojuje se při tom toliko s vědeckým postupem. Leda snad, že by si byl vědom, že přes všechny pravdy vědy jest též jasně pravdivé slavné poznání básníkovo: „Jest více věcí na nebi a na zemi, o nichž se ani nesnilo naší filosofii“. Před Shakespearem Johanna d' Arc mluvila již skoro týmiž slovy jako Shakespeare, když stála před učenci své doby a když ti to snažili se ji uvést do rozpaků. „Jest více věcí, tak jim tvrdila, v knize Boží než ve vašich“. V jejím duchu snoubí se rozum s poesíí, svatost neodtrhuje se od svých přirozených základů. Všimněme si též, že její životopiscové, ať katolíci, anglikáni, volnomyšlenkáři, agnostikové, jakmile se přibližují k Johanně d' Arc, jsou přesvědčeni, že mají před sebou svatost, ba i „božství,“ podle ještě podivnějšího vyjádření Jamesa Darmestetera.

Michelet nám vypráví o „svatosti“ této hrdin-

ské panny; a zdá se, že tomuto slovu se poznenáhlu přiučují i rty, které byly nejméně zvyklé toto slovo pronášeti. „Nikde v Evropě, tak prohlašuje James Darmesteter, *božskost* Johannina nebyla hlouběji pocífována, ani pevněji prohlašována jako potomky těch, kteří ji za živa upálili.“

V Anglii podle téhož autora mínění, rozšířené o Johanně, zná tři fáse: čarodějnice, heroina, světice. Kniha Andrewa Langa náleží k třetí fási. Nesnaží se vysvětliti fakta nebo zmenšiti jejich dosah; konstatuje je, zaznamenává je, podivuje se jim, posmívá se těm, kteří by je rádi vysvětlili prosaicky, a když jiní se přičiňují ve jménu vědy zastíniti některý paprsek její svaťozáře, tu on rychle, též ve jménu vědy, přispíší si, aby odklidil překážky a zjednal platnost skvělosti jeho záření. Andrew Lang totiž myslí, že ti, kdož se snaží fakta obmeziti, zatemniti, zevšedniti, znetvořují historii právě tak jako ti, kdož jsou pokoušeni viděti a vystavovati na odiv toliko legendární stránku jejího života.

Nechce na ni hleděti jako služebník, umístěný Rembrandtem na obraze *Učedníci Emausští*, jenž hledí na božský výjev, odehrávající se před jeho

zraky, aniž vidí více než tři pocestné, jací se denně zastavují v hospodě.

V Domrémy Johanna, pravda, podobala se ostatním děvčatům. Správně a pokorně obstarávala své práce jako pastýřka a přadlena. Milovala zvuk zvonů, zpěv ptáků a libý vzhled své země lo-trinské. Jakmile pootevřeme knihu jejího života, zdá se nám, že hned při první kapitole vidíme, jak stromy a květy jejího kraje spřádají se s textem jejích příhod, aby je vyzdobily nejladnějšími a nejvýznamnějšími vignetkami.

Johanna se narodila v noci Epifanií, v noci slavné podle obyčejů staré Francie, a podle listu Percevala Boulainvilliersa tajemná radost pronikla v této zimní noci až do srdcí vesničanů. Kohouti, tak praví, jali se pěti „jako hlasatelé nové radosti“. V zapadlých našich starých provinciích o této slavnosti Epifanií dívky nosí lucerny a obcházejíce se zpěvy po domech, prosí o kus koláče, v němž se skrývá královský bob. Třeba s Andrew Langem připustiti, že drůbeží dvorky a kurníky probuzeny byly ze svého spánku radostným ruchem nočních radovánek? Miluji toto naivní vypravování o sta-

rém galském kohoutu, oslavujícím svými fanfarami narození Johannino. Ráda též věřím, že od té chvíle radost zaplavila srdce Francie.

Johanna vyrostla v této skrovné a poetické vesničce Domrémy. Zahrada jejího otce přiléhala k farnímu kostelu. Pokraj lesů byl blízký a tvořil chmurnou záclonu, za níž se snad skrývali vlci, váleční přeběhlíci, lupiči a plenitelé. Nač myslila tehdy dcera rolníka Jakuba d' Arc? Nečtla v knihách, neboť, jak sama ráda říkala, neznala ani A ani B, ale zachycovala, aby si je znovu opakovala v paměti, všechna krásná slova a všechny smutné zprávy, jež přenášeli z krajiny do krajiny pocestní, laici i mnichové. Bezpochyby také naslouchala, když její matka hovořila s dědy a bábami, jejichž dlouhá paměť byla plna válečných a požárových vidění. Zajisté, že i mnohá příkladná vypravování proplétala se jejich hovory, všechna příkladná vypravování z jejich prostého farního života; a Johanna, jejíž dům sousedil s kostelem, jejíž zahrada se dotýkala kostela, přebývala přímo v srdci tohoto farského života, pokorného a silného, jenž na kostel hleděl jako na jediný a zářící střed, jako na krb!

Mnoho těchto vesničanek jistě se podobalo ubohé matce našeho velikého básníka Františka Villona:

Žena jsem chudobná a ze staré doby,
o níž nikdo neví, nikdy nečtoucí,
v klášteře, jehož jsem farnicí, vidám
ráj malovaný, tam hrají na harfy a na loutny . . .

Ale němé harfy a mlčící loutny fresek, na něž patřily zraky prostých s údivem, vzbouzely v hloubi jejich duší nevýslovné harmonie, a Johanna naučila se takto náboženství své matky. „Poznala vše, co věděla její matka o svatých věcech, vysvětluje Michelet. Naučila se svému náboženství nikoliv jako úkolu nebo obřadu, ale v lidové a naivní podobě krásného příběhu z dlouhých zimních večerů, jako prosté víře matčině. Čeho se nám takto dostane, s krví a s mlékem, toť živoucí, ba sám život.“ Tak Johanna pásala své stádo, předla a rozjíkala. Slova kolem ní nepoletovala jako kolem dnešních dětí, nýbrž zapouštěla kořeny do jejího srdce, jako semena v půdě její zahrady, aby v ní rozkvetla pod nebeským paprskem.

Úžasný život, jenž počíná jako zbožná idyla za zvuku zvonů, za zurčení pramenů, se zpěvy, tanci

a guirlandami zavěšenými na větvích starého stromu! Kněz chodil bezpochyby žehnati setbě a studnicím. Po stezkách Domrémyjských, zdá se, dýchala se vůně bylin a kadidla, vzduch Božího Těla. Aby zažehnal nevítané a podezřelé návštěvy, farář rok jak rok sloužil mši u studnice s keři rybízovými, o nichž se bájilo, že se pod nimi shromažďují víly a tajemné žínky.

Snad v týž den se i jedly v okolí stromů a studnice tradiční koláče při zvuku rond a refrenů. Lidová ta slavnost konávala se v neděli *Laetare*, o IV. neděli postní: naznačovala konec zimy a pod týdny pokání a posvátného smutku tušila se již přislíbená radost Vzkříšení. Všechny neviditelné sliby jara dřímaly pod zemí a skrytá míza stoupala do větví stromů, jako neviditelná milost stoupala do duší, aby v nich rozvily se neviditelné sliby Věčnosti.

V tomto svěžím, stinném a vonném koutě země lotrinské, nade vším se tehdy vznášel úsměv stromového života venkovského. „Cože, řeknete, což historik sám snil chmurné drama války Stoleté? Což ozvěna křiků, kleteb a smrtelných chropotů nedo-

létala až k této svalyni Domrémyjské, obklopené květy? Což za krásných letních večerů nebe se nikdy nerdělo nad tmavomodrou záclonou lesů jinýmiodlesky, než byly červánky zapadajícího slunce?“ Zajisté že i Domrémy vědělo o hrůzách války. Bolest jistě našla omšené a balsamické stezky naší lotrinské vesničky. Ale v sousedství trosek, hromaděných velkými pohromami, jaro a tichý denní život dále rozsávaly svoje skromné květy. Proto bratři Johannini a její drobné družky tančili bez starosti kolem onoho starého stromu Víl, o němž jeden rolník oné doby prohlásil, že jest ve své letní slávě krásnější než všecken květ lilií.

Johanna stále víc a více se zamýšlela a vážněla. Nač myslila? Na všechna soužení války, na „velikou bídu“ království Francouzského, na smrtelné hříchy, jež se denně páchaly. Charles Péguy v *Mysteriu Lásky Johanny d' Arc* zdá se mi, že hluboce vnikl do srdce mladé Lotrinčanky, když jí vkládá na rty známý komentář *Modlitby Páně*: „Otče náš, jenž jsi na nebesích, jak jest třeba, aby se stala tvoje vůle . . . Jak jest žádoucno, abychom odpouštěli urážky nám učiněné!“ Jak jest toho třeba!

Jednoho letního dne o polednách, když byla ve své zahradě, přiléhající ke kostelu, uzřela světlo a uslyšela hlas. Co tehdy dělala? Snad odpočívala si po dopolední námaze ve svěžím stínu stromů. Snad vyšla, aby dodělala nějakou načatou práci. Tam na Východě, na nivách Betlémských jiní pastuškové též uviděli světlo. Taková osvícení zastiňují lidi, nikoliv když připravují nějaký skvělý heroický čin, ale když žijí nevinně a pokojně svůj denní život. Johanna žila dále svým denním životem, ale světlo, jež nebylo z tohoto světa, složilo se na její rozjímavé čelo a na její ruce, přichystané k činům.

Příběh Johannin jest jedním z nejkrásnějších příběhů, jež se udály od té, co svět světem stojí, a ráda bych naň převedla verš Dantův o „básni posvátné, k jejímuž vytvoření nebe i země přiložily ruku“.

Andrew Lang hluboce chutnal tuto podivuhodnou báseň; jeho srdce mu objevilo její krásu, jeho věda potvrdila mu její pravdivost. Jistá směs vroucnosti a učnosti, moudrosti a svěžesti dodává vybraného půvabu jeho dílu. Zaznamenává odlesk

shůry, jenž hrá na čele a na rukou Johanniných, ale nehledá, s kterého průduchu oblohy tento odlesk na ni padá. Toho neví, na to se neptá.

Rovněž Andrew Lang nepropůjčuje se k laciné „laicisaci“ Johanny d' Arc; prohlašuje o ní, že jest orthodoxní podle ducha Církve, která ostatně též úsudek o ní pronesla. Andrew Lang se nijak nevmešuje do její neomylnosti, neboť jde s ní úplně zajedno v pravdě historické. Zdravý historický smysl mu brání, aby nenazýval *Církví* Petra Cauchona a jeho akolyty: „Nestydatost, praví, s jakou Petr Cauchon zakrývá jménem Církve kněze své strany, není nejmenší z jeho chyb.“ Johanna ostatně se odvolává od jeho soudu ke koncilu, který svolal papež Martin V., ba odvolává se k samému papeži; ale ani koncil, ani papež nezvěděli ničeho o jejím odvolání. Papežství, které jí jednoho dne bude kanonisovati, první se ujalo její rehabilitace, která se udála čtvrt století po její smrti.

Johanna byla nejen heroinou Francie, ale celého křesťanstva. Krása jejích činů nesmí uvrci v zapomenutí krásu jejího snu; a věc zvláštní, tento sen byl totožný se snem svaté Kateřiny Sienské.

I ona chtěla vésti nepřátele usmířené na výboj, aby dobyli Jerusalema a Božího Hrobu. Napřed však bylo třeba zjednatí „spravedlnost“ mezi oběma královstvími.

Hranice Rouenská učinila konec jejímu heroickému snění. Za to s vyvýšeného popraviště zahlédla cimbuří nebeského Jerusalema, otevřely se jí perspektivy věčnosti. Svatá Kateřina Sienská též je zahlédla, když provázela pod meč Mikuláše Tulda a když její duše jakoby byla šla několik kroků před odsouzencem na cestě do věčnosti. „Moje hlasy mne neklamaly“, zvolala Johanna d' Arc uprostřed plamenů.

Co píšu tyto řádky, mám před sebou medaili Rotyho, jejíž jedna strana zobrazuje Johannu v Domrémy a druhá Johannu na hranici v Rouenu. Andrew Lang nám vypravuje podivuhodnou historii, jež se rozvinuje mezi těmito dvěma rodišti Johanny d' Arc a jež jest obsažena ve slově nadpřirozené inspirace: „Moje hlasy mne neklamaly“.

Giovanni Papini

K A N T

Kant je slavný filosof; ba je přímo nejslavnější z novověkých filosofů. Vše, co mu sláva mohla dáti, to mu dala; od zarytých žáků až po zatemňující vykladače, od pomníků až po speciální revue. Nejsem si však stejně tak jist, je-li Kant veliký filosof, ba dokonce, je-li vůbec ve všem filosofem. Sama jeho sláva je podezřelá: Kdopak poví, kolik k ní přispěla německá reklama a latinská neznalost?

Čtete, na příklad, úžasnou apologii Cohenovu, který připisuje Kantovi dokonce zásluhu o vítězství u Sedanu, a uvažte, že Francouzi — jak řekl jakýsi zlomyslník — čtou Kanta jen proto, aby se zdáli hlubokomyslnými . . . A jeho sláva je podezřelá i po jiné stránce; je totiž pravděpodobně mystická. Kant není již pokojným profesorem královeckým, věrným poddaným J. V. krále Pruského, nýbrž stal se symbolem, osobou legendární. Není již jeden z filosofů, nýbrž je filosofií vůbec. Přešel v obecnou mluvu, vešel takřka až v přísloví: kdo v měšťáckých románech

studuje filosofii, nemůže mluvit o ničem jiném, než o Kantovi. Jen to řekněme : stal se patriarchou, veleknězem, polobohem. Mluví se o něm mnoho, poněvadž ho málokdo zná ; je chrámem na hoře, jež všichni vidí a kam nikdo nechodí.

Když sláva dospěje tak daleko, není již bezpečná ; je ozvěnou, která opakuje, a nikoli láskou, která zná.

V případě Kantově věc podporovaly mlhavosti řeči a nesnadno dostupné výšiny. Abychom ho posoudili, abychom mu viděli do tváře, třeba proniknouti mlhami, vystoupiti na horu a odhoditi spisy, které ho vynášejí : slovem třeba ho objeviti.

I

ČLOVĚK

Přiznejme bez obalu : člověk takto na první pohled není sympatický. Není možná, aby se tak dokonalý Prušák, tak typický Němec jako Kant libil latiníkovi.

Přesto, že se protivy přitahují, je tu příliš mnoho hor mezi nimi. Říká se, že *homo logicus*, přísný filosof musí býti objektivní, zbaviti se vši sympatie a antipatie, zapomenouti vlastní osobu a vlastní národnost. Byla by to zkušenost zajímavá, kdyby byla možná. Víím, že to mnozí řekli a že mnozí to zkoušeli. Ale podívejte se dobře do jejich věcí a uvidíte, že se jim to nepodařilo. Osobnost, city, národnost jsou tam skryty, zaobaleny, ale přece tam jsou. Lépe jest přiznati je bez obalu, než skrývati je sliby imaginárních amputací. Filosof vedle toho, že je filosof, je také člověk, a člověk se nenechá tak ochotně vyhoditi ze dveří, jak si to představoval dobrý Taine.

Proto se já, latiník, nezakrytě přiznávám, že nemám rád a nemohu míti rád profesora Kanta. A naproti tomu je třeba, abych promluvil o něm, o člověku, právě z toho důvodu, který mi ho činí nesympatickým, že totiž filosofie není čímsi nezávislým na celém člověku, nýbrž je právě národním výrazem toho, co v člověku jako ucelené živé bytosti je nejhlubšího.

Tak je nezbytně také s naším královeckým profesorem. Kant je snad veliký filosof, ale jistě je počestný a sporádaný měšťák. Všecka jeho filosofie je tu v těch třech slovech a prosím, abyste o nich uvažovali. Vzpomeňte si,

že je kritikem a moralistou, to jest počestný ve svém vědomí a činnosti — pořadatelem a scholastikem, to jest mužem pořádku v látce i formě své vědy. Jako z rozumové poctivosti poráží theologické důkazy jsoucnosti Boží a svobody, tak z poctivosti společenské obnovuje zase víru v oboje. Je důsledný ve své povaze až do svých zřejmých protikladů a odporů.

Řekl jsem, že je měšťák, to jest člověk prostřední. Ani otec sedlář, ani matka pietistka, ani malé pruské město mu nemohli dáti smyslu pro věci veliké. Mimo křesťanskou morálku a Newtonovu mechaniku nevidí pomoci. Jeho život je ubohý, omezený, chudý; je to život horlivého profesora, který má týdně třicet hodin a dostává ročně 1490 tolarů.

Mimo filosofii je dokonalým šosákem, který navečer pije pivo s obchodníky, směje se denním historkám a vypočítává, kolik má jísti a kolik minut se má procházeti. Ani jeho tělo nebylo krásné; byl malý, neúhledný, vzezření trochu opičího a nebyl stvořen, aby sváděl srdce nebo aby zaujímal malebné postoje. Všeho se mu nedostávalo, aby z něho byl muž zajímavý; ani ho nikdo mocný nepro-
následoval, ani nezakusil nějakých pestrých příhod manželských. Prvního se zbavil mlčením a druhého bezženstvím. Takto se jeho biografická legenda opírá o vypravování o měšťanech, kteří si řídili hodinky podle jeho procházek, a o historku o knoflíku žákově.

Tento muž, který mluví o všem, má neobyčejné mezery, které jsou zároveň důkazy jeho maloměstského ducha. Mluví o umění a estetice a nezná Shakespeara, nebyl nikdy v obrazárně a nade všecku jinou hudbu klade hudbu

vojenskou. Přednáší o zeměpise a nevyšel nikdy z Královce dále než deset mil ; vysoko cení cit a po mnoho let nechce míti stýků s chudými sestrami.

Zato však je přísně mravný a pedanticky pořádný ; v jeho svědomí nebylo výčitky a v jeho domě nebyla ani jediná věc na nepravém místě. Kromě jeho utkvělých myšlenek o mravnosti a pravidelnosti nenacházím v něm nic silného než pýchu. Rád se přirovnával ke Koprníkovi, očekáváje, že jeho obdivovatelé ho nazvou novým Kristem a novým Sokratem, a nerad čítával knihy jiných lidí a nerad slýchal námitky proti knihám svým. A také tato pýcha vysvětluje jeden význačný rys jeho učení, totiž přenášení božského na lidské, které vytkl Fonsegrive. Vrátili člověku to, co člověk dal Bohu, je krásné gesto a Kant je učinil. Skoro bych řekl, že to je nejkrásnější věc z jeho života i jeho filosofie.

II

S O U S T A V A

Co tedy jest a jakou má cenu ta slavná filosofie Kantova, které užili dějepisci, aby rozdělili novověké myšlení ve dvě období?

Je taková, jakou ji uměl a musil udělati člověk, jehož profil jsme viděli.

[Kant je měšťák, to jest člověk malý, prostřední, rozumný, který příliš nemiluje dobrodružství a estetiku. *A priori* tedy víme, že nám nedá žádnou z oněch krásných, dobrodružných metafysik, žádnou z oněch fantastických, velkolepých kosmologií, které byly slávou před Sokratiků a Kartesiánů. Je to muž, který má co zachraňovati a omezovati; chce zachrániti život od zla a vědu od skepticismu; oddělití svět zjevů od světa pomyslů, rozum od zkušenosti.

Vytvoří tedy nezbytně etiku a gnoseologii, a předchází-li tato v časovém pořadí knih etiku, můžete býti jisti, že v jeho duchu, ať vědomě nebo neuvědoměle, etika předchází gnoseologii. Všichni žijí životem praktickým, málokdo životem spekulativním, a Kant byl příliš lidumilem, aby nepomýšlel hned na zájem širší. |

Přirozený výklad učení Kantova, nikoli historický, začíná se tedy mravoukou. Kant je počestný člověk, byl ve škole pietistů a čte Rousseaua. To stačí, aby se chápalo, že jeho mravouka bude křesťanská, neboť Kant je poctivý člověk XVIII. století žijící v křesťanském západě, individuální a niterný, poněvadž pietismus přiměl protestantský formalismus, aby si všímal života vnitřního, a sentiment-

tální, poněvadž cit je módou a sentimentalismus je nemocí druhé polovice osmnáctého století.

Kant opravdu parafrasuje radu Kristovu: „Nečiň jiným, co nechceš, aby se činilo tobě samému,“ a stanoví, že člověk má v sobě v podobě hlubokého citu mravní zákon, jež vyjadřuje kategorickým imperativem až příliš proslaveným. Ale povinnost nestačí: je třeba moci. Mohu mít, jak praví Kant, dobrou vůli, *den guten Willen*, ale k čemu mi je, nemohu-li ji vykonati? Je tedy třeba moci, to jest svobody. Naproti tomu má člověk konající svou povinnost právo na blaženost, která je nejvyšším dobrem, a té, ať se sebe více namáháme, nelze dosíci v pozemském životě tak krátkém.

Je tedy potřebí, aby duše byla nesmrtelná, a následkem toho, aby byla Nejvyšší bytost, udílející dobro a zlo, která by nás vedla k nejvyššímu dobru. Veškeré této metafysické zbrojnice je třeba pro mravouku povinnosti. Jiná morálka, na př. morálka prospěchu, by se bez ní obešla, ba musila by se bez ní obejít, ale Kant chce svou morálku postavit na pevné, tvrdé skále mravního zákona, nezávislého na všech relativnostech pohnutek lidských.

Ale tuto osobivost musí draze zaplatiti. Neboť všechny tyto opory předpokládají svět skutečný, svět absolutní, a mimo to musí býti dokázány. A takto je Kant násilím vlečen k pasti gnoseologie. Kant jest, připomeňme to ještě jednou, člověk pořádný, poctivý a mimo to vědec a newtonovec. Bude tedy třeba, aby jeho nauka o poznání zachránila vědu a zároveň zachránila svět metafysický. Bude třeba, aby to byla věc dobře spořádaná, ale vykonaná

s jistou intelektuální šíří. *Kritika čistého rozumu* je tím vším až do poslední čárky.

Kant zachraňuje vědu, to jest svět relativnosti, zjevu, determinismu, ale svým „noumenem“ zachraňuje také svět absolutna, svobody, kde Bůh a duše budou moci spáti svým klidným spánkem, nebo se dáti k dispozici morálnímu četnictvu. A zrovna tak, jak zachránil jako rozumný měšfák vědu a metafysiku, umí jako bystrý smířovač zachrániti zároveň sensualismus empiriků a innatismus racionalistů svou teorií o formě a látce poznání. Ale na tom není dosti. Je muž pořádku a proto vypočítává, vykládá všecko rozlišování mezi pojmy, ideami, intelektem, rozumem atd., atd. a sestavuje svou tabulku kategorií souměrně jako akademický architekt a s podrobnou přesností jako bedlivý kancelista.

Ale zkoumaje poznání upozoroval, že žádný rozumový důkaz existence Boží, nesmrtelnosti, svobody, který lze uvést, neobstojí, poněvadž poznáváme jen zjevy a absolutno je nedosažitelné, neuchopitelné, nepoznatelné. Filosofický poctivec, který je v Kantovi, to přiznává, ale Kant občan, křesťan a Prus, kterému je mravnosti potřebí, aby svět postupoval vpřed, neobejde se bez starých spiritualistických *factot*. Nemůže-li jich věda fenomenální, jsouc osobivá a sofistická, poznati a vyhání-li je ze své říše, vzpomíná si Kant, že vedle říše rozumu je říše jiná: říše víry. Boha nelze dokázat, ale je třeba v něj věřit. Rovněž tak je s nesmrtelností duše a se svobodou.

Takto rozum praktický a rozum čistý pracují o téměř díle a dospívají k souhlasným závěrům. Kant vykonal to,

co měl vykonati. Morálka ohrožovaná empirickým relativismem, věda ohrožovaná skepticismem, metafysika ohrožovaná vědou, potřebovaly spasitele. Kant, kterému všech těch věcí bylo potřebí, byl čarodějem, který vykonal ten div a který zachránil všecko nebo skoro všecko, nezničil při tom nic nebo skoro nic. Jeho potřeba mravního řádu přispěla morálce a tím i metafysice, kdežto jeho potřeba řádu rozumového zachránila vědu a tím ji omezila.

┌ Takové je ve svém spontánním postupu a ve svých osobních zřídlech symetrické a geometrické schema myšlení Kantova. Dva způsoby činnosti: praktická a theoretická. Dva světy: svět zjevů a pojmů. Dva prameny poznání: smysly a rozum. ┘

┌ Budova se zdá pravidelná a především se zdá pevná. Ale narýsovali jsme její plán nezkoumajíce jejích základů. Ta soustava směřuje příliš mnoho věcí a příliš mnoho rozlišuje, aby mohla býti odolná. Je příliš pohodlná, aby byla pevná: vzpomeňme si, že skály jsou protivou pohodlí.

Je jasno, že v té soustavě jsou tři pilíře, na nichž vše spočívá: kategorický imperativ, *a priori* a rozlišování fenoména a nouména. Strhnou-li se ty, sřítí se budova a rozsype se při prvním závanu větru a z velikého Kantova hradu, nejvyššího útočiště dobra a pravdy, nezůstává nic než kusy zdí a zkomolené věže. A potom, má-li Spencer pravdu, se dokonce Kant stane poetickým. Pro dnešek je králem, který se příliš roztahuje a kterého třeba strhnouti s trůnu.

III

MRAVOUKA

Jako civilisovaný člověk a učitel filosofie měl Kant zapotřebí morálky. Jako křesťanu a muži studujícímu mechaniku bylo mu třeba, aby ta morálka byla přibližně v souladu s evangeliem a aby při tom měla všechny zabezpečující vlastnosti vědy, to jest autonomii, rozumovost, všeobecnost. Ctihodná garderoba filosofická plná šatstva vyšlého z módy, oděvů kompromitujících a tóg příliš starožitných, nic podobného neposkytovala a Kantovi nezbývalo, než udělati si svou mravouku svýma rukama a svým myšlením.

První věc, kterou mu bylo odmítnouti, byla jakákoliv morálka hedonistická. Pripustíme-li, že se činy konají se zřením k rozkoši a k osobnímu zájmu, pozbývá altruismus pevného základu, morálka není už příkazem a není všeobecně platná. Kdo necítí rozkoše, činí-li jiným dobře, není povinen tak činiti, a poněvadž všichni bezděky jdou za svým zájmem a ty zájmy jsou osobní a pomíjivé, je zbytečné nařizovati a je nemožno generalisovati.

Kant tedy vynalézá dobrou vůli — *der gute Wille*. To jest, vůle není dobrá se zřením ke zvláštním účelům, nýbrž je dobrá sama o sobě, pokud se řídí principem vniterným a rozumným. Tento princip, nehledící k zvláštním účelům lidí, není již hypotetický, není už radou nebo pravidlem, nýbrž příkazem, kategorickým imperativem, a poněvadž pochází z rozumu, je všeobecně platný. Tak tedy nemám činiti to, co se mně, dnes, v tuto chvíli hodí, nýbrž

mám činiti to, co všichni a vždy mají činiti podle zákona. Odejme-li se každá pohnutka vycházející ze sobeckého zájmu, každé zření k účelům, stanoví-li se rozumnost a všeobecnost toho zákona, pak se stala morálka tak autonomní a vědeckou, jak jen možno si přáti. A tak zní kategorický imperativ, ke kterému vše směřuje: „Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy zároveň býti principem všeobecného zákonodárství.“

Ta formulka je slavná, jasná a pěkně zní, ale není stejně hluboká. Kant chtěl vytvořiti mravouku vědeckou a vytvořil mravouku citovou: ve chvíli, kdy chce rozkazovati, právě poslouchá. Kontradikce a iluze jsou skryté vady jeho učení.

To učení je zřejmě altruistické, neboť stanoví povinnost konati to, co všichni ostatní mohou vykonati, a proto nečiniti jiným to, co by učiněno jinými nám škodilo. Kantův imperativ je rada Kristova prošlá myslí německého newtonovce.

Ale tato morálka, která chce vycházeti z rozumu, která chce býti povznesena nad osobní zájem, má právě za podklad cosi, co rozum dáti nemůže, nýbrž čeho naopak poskytuje cit a užitečnost. Altruismus je fakt citový, nikoli rozumový, je to pohnutka hledící k prospěchu, nikoli neinteresovaná. Činíme jiným dobře ne proto, že by nám rozum mohl dokázati nezbytnost tak činiti, nýbrž proto, že nás k tomu má zvyk, strach, soucit. Nebo také konáme dobro ne proto, že nám to ukládá abstraktní zákon, nýbrž proto, že nám to konání způsobuje radost, neboť doufáme, že se nám za to dostane výměnou jiného dobra. Altru-

ismus je tedy buď cit spontánní nebo zistný výpočet a nikoli postulát rozumu a všeobecný princip.

Kant má z nesčíslných příčin tento citový a vypočítavý instinkt altruismu a pokouší se dáti mu vědecké posvěcení, ale sama pohnutka, která ho pudí, aby racionalisoval, jest cosi neracionálního. Je tak zaujat pro altruismus, že je rozumový z citovosti.

Ale věda je obalem, formulkou: obsahem, živou věcí je citový, životný fenomen, jež má v sobě a jež chce zjištili. A tohle není jediným citovým obsahem Kantovy morálky. Altruismus je pevně spojen s ideou rovnosti. Třeba činiti dobře jiným, poněvadž všichni mají tytéž potřeby a táž práva jako my. Také vědecká zaujatost Kantova vyžadovala postulátu rovnosti lidí, aby dosáhla všeobecnosti. Imperativ tím, že je rozumný, musí se hoditi všem, což znamená, že se všem může hoditi, to jest, že si lidé jsou rovni. Tento princip však nám rozum nepodává a nemůže dáti, ba, je nucen uznávati opak.

Pozoruje-li rozum lidi, objevuje nesčíslné, hluboké rozdíly, které v nich působí letora, věk, plémě, čas, místo, kultura. Rozumu nezbývá než připustiti, že si lidé jsou podobni v tom, co mají nejnižšího, nejobyčejnějšího, nejméně osobního, to jest ve funkcích živočišných. Ale i v těch si nejsou podobni, pokud si o nich tvoří představy, to jest pokud se odtrhují od skutečnosti. Na příklad, jak sprostý sedlák, tak Petrarca jsou si podobni v tom, že mají potřeby pohlavní, ale jsou si podobni jen se zřením k elementárnímu faktu erotickému. Postoupíme-li ke skutečnosti, vidíme, že sedlák netouží po jiném než po souloži

s prostou selkou, kdežto messer Francesco hledá vznešené dámy a mimo soulož píše sonety a kanzony. Každý člověk je cosi odlišného, nového, nevýslovného, naprosto osobitého a rovnost lidí není nic více než intelektualistická iluze zplozená potřebami citovými.

Neboť to, co rozum nedává a dáti nemůže, dává cit; cit, který nás pudí, abychom věci zjednodušovali, abychom je viděli s menší námahou, a který ze strachu ze samoty potřebuje bratří. Rousseau, muž citu, dal Kantovi, muži rozumu, postulát rovnosti a tím morálka, která chtěla býti abstraktním hlasem rozumu — *Vernunft*, objevuje se po druhé jako služka citu — *Gefühl*. A ještě to není naposled: cit vchází ještě jinými dveřmi, dveřmi svobody. Kant ví velmi dobře, že ve světě fenomenů determinismus je absolutní a že nelze pracovati vědecky bez víry v nutnost. Aby však založil pevně svou mravouku, má naproti tomu zapotřebí, aby vůle byla autonomní, aby byla absolutním účelem, to jest, aby byla svobodna. Ve světě Kantově svoboda jest, ale je zahrnána do pojmů, a není snadno uvést oba světy v souhlas na půdě praktické činnosti. To se Kantovi opravdu nedaří, a svým nápadem, že duše je povahy pomyslné (*intelligibler Charakter*), to jest mimo čas, to jest noumenon, jenom si odporuje a otevírá cestu onomu subjektivismu Fichtovu, o kterém později nechce slyšeti. Místo aby zjednal smíření, poznamenává Ruysen, ukazuje jen jeho nemožnost. Odůvodnění svobody našeho já nemůže tedy býti rozumové. Skutečně je citové.

Potřeba odpovědnosti, podstatná nezbytnost stanovit autonomii, vnitřní smysl, který se projevuje především

výčitkou svědomí, jsou citové důvody, pro něž Kant proti vší logice a jasnosti podivným způsobem v přírodní, neměnný determinismus uvádí transcendentální svobodu.

Tak je tato mravouka Kantova, která se na oko vznášela nad všemi nahodilostmi citu, aby dosáhla neměnných vrcholů rozumu, všechna proniklá a naplněna fakty citovými. Aby rozpor byl dovršen, má dokonce sama snaha, učiniti morálku věcí rozumovou, původ citový.

Kant není nadarmo příslušníkem osvěcenského století a nečte nadarmo encyklopedisty. Také on má kult a fanatismus rozumu. V oné době je rozum božstvím, kterému se lidé vzdělaní nejvíce klanějí, a *láska* a *důvěra* v něj nemají mezí. Není to jen cit pro rozum, je to přímo vášeň rozumu. Také Kant, jsa vášnivě zaujat pro krásnou jistotu fyziky a matematiky, plul s obecným proudem a z instinktu a z lásky chtěl z mravouky udělati vědu. Ale toto citové hnutí ho přivedlo k poslední ilusi, totiž k ilusi, že abstraktní principy mohou mít vliv na činy lidské, k intelektualistickému předsudku, podle něhož moudří řídí svět. Předsudek ze sedmnáctého století, proti němuž se Kant nejen nestaví, nýbrž jímž se řídil více než jiní. Zapomněl, že, může-li život filosofa, sedícího skoro pořád doma, mít na oko ráz pravidelnosti a rozumnosti, lidé přece nejednají a nemohou jednat jinak než puze citem. Hluboké instinkty životní nedají se vésti deseti formulkami, nýbrž jsou spíše schopny udělati si jich sto, aby ospravedlnily samy sebe. Rozumový imperativ týkající se lidského jednání, je nesmysl; je zbytečný nebo naivní.

Buď je imperativ v souhlase s citem a káže činiti to,

co lidé sami sebou činí, a pak je naprosto zbytečný — nebo se, jako u Kanta, přičí lidským instinktům a nařizuje, aby se nedbalo osobních zájmů a rozkoší, a pak je jalový, ilusorní; může býti *vysloven, opakován, přednášen, vykládán*, ale lidé se ho nedrží a nejednají podle něho. Kant tedy měl naprostý nezdar ve věci, o kterou mu šlo nejvíce. Chtěl vytvořiti mravouku vědeckou a udělal morálku citovou; chtěl ji udělati všeobecnou a nepozoroval, že ji nerovnost lidí činí nepochopitelnou; chtěl ji udělati nezávislou a učinil ji otrokyní pudu; chtěl, aby byla vládkyní a na konec ji učinil naivní. Skoro bychom řekli, že morálka přináší „smůlu“ všem, i moralistům.

Kant není jen moralista, ale také gnoseolog, ba podle některých především gnoseolog. Podívejme se tedy, může-li se mu vzdáti čest jako vítězi v ideologických bludištích *Kritiky čistého rozumu*.

IV

A PRIORI

Také v nauce o poznání začíná Kant zavrhuující kritikou: žádná z teorií o povaze poznání, rozšířených kolem polovice XVIII. století, nevyhovuje dostatečně jeho účelům. Ani anglický empirismus, ani francouzsko-německý kartesianismus ho neuspokojují. Podle něho mají oba ty směry tu těžkou chybu, že vedou ke skepticismu, a není věci, která by moudrého šosáka dělala více než mítí pocit, že pod nohama mizí pevná půda jistoty.

Má ovšem jistou úctu k dobrému skotskému gentlemanu Davidu Humeovi, poněvadž ho jeho knihy, jak se přiznává, probudily z dogmatického spánku; ale sotva se probudil, hned potírá toho, jenž ho vzbudil. Měšťanovi královeckému jde příliš o morálku: pro ni je třeba, aby věda byla bezpečná, aby svět byl pravdivý, aby poznání bylo možné. Staví si znova problém, který se stal počínajíc Campanellou a Lockem oblíbeným hlavolamem filosofů. Jak pak poznáváme? Jakou cenu má naše poznání? Když Kant přemýšlel, rozvažoval, četl a psal asi dvacet let, vydal pro lipský trh r. 1781 knihu tištěnou v Rize u Jana Fr. Hartknocha, která měla název poněkud záhadný *Kritika čistého rozumu* a která elegantním kouskem eskamotérským rozřešovala ten mučivý problém. Co pěkného si vymyslel náš filosof? Co si velmi prostého a velmi pohodlného: smíření a převrácení. Hume pravil: všechny poznatky pocházejí ze smyslů. Descartes naproti tomu tvrdil: právě poznání je dáno rozumem. A všichni

myslili už tolik staletí : je třeba, aby se mysl přizpůsobila věcem.

Přichází Kant, změňuje scénu a hlásá velkou novinu : poznání se nám dostává smysly i rozumem a věci se přizpůsobují myšlence.

To vše bylo velmi užitečné, mělo vzezření originalnosti, která se líbila a sváděla, když kniha po několika letech byla pochopena. Ale neštěstí tomu chce, že ne vše, co je pohodlné a nové, je rovněž pochopitelné a v sobě srovnalé, a tak to je s Kantovým *a priori*.

Když se usuzování Kantovo zbaví všeho zbytečného trní jeho terminologie, je velmi prosté. Smysly samotné nemohou dáti poznání, poněvadž nám nedávají jistoty a všeobecnosti, kterou přece mají vědy fysické a matematické, a naproti tomu ani pojmy rozumové nemohou nás ničemu naučiti, poněvadž jsou to jen prázdné formy, prosté významu. Aby se dosáhlo skutečného poznání, je proto třeba součinnosti obou elementů. Je tedy *látka* poznání, které poskytují smysly, a *forma*, které poskytuje rozum. „*A priori*,“ které je potenciálně v duchu, poskytuje chaotickým datům zkušenosti svých schemat a soudy a kategoriemi činí vědu možnou. Proto tedy je skutečnost nucena utvářeti se podle mysli a mysl se nemusí snižovati ke skutečnosti.

A priori zachraňuje všecko : zapuzuje přízrak skepticismu, způsobuje souhlas u množství dobrých lidí a dává potěšení, že se cítíme spolupracovníky Tvůrcovými.

Zachraňuje všecko s tou podmínkou, že bude pochopeno aspoň těmi, které neuspokojuje *flatus vocis*. Zkusme

tedy pochopiti, co to *a priori* asi je. Vylučuje se ihned, že by to bylo cosi podobného vrozeným ideám kartesiánů: ty jsou substantiální, kdežto *a priori* je formální. Třeba také vyloučiti, že by to byl duch vůbec, neboť ducha nelze chápati jinak než jako souhrn ideí, a aby se utvořily idey, je třeba součinnosti data vnějšího. Nezbývá tedy, než si to představovati jako skrytou subjektivní potencialitu, která se objevuje a působí právě přesně ve chvíli, kdy smysly dodávají látku poznání.

A všimněte si, že tohle není definice a není to ani jisté. Neboť Kant z opatrnosti, nebo spíše z nezbytnosti toto *a priori* jen tvrdil, aniž je dokázal. Vypravuje, jak to *a priori* působí při poznávání, ale nikdy nedbal o to, aby nám doopravdy vyjevil, jak se jeho přítomnost dokáže. Také by to bylo, přiznáváme, hodně obtížné a náš filosof si tu nepříjemnou práci ušetřil. Ale kdyby Kant ještě byl živ a zdrav a dosud chodil na svou denní procházku stromořadími královckými, chtěl bych si popřáti potěšení, že bych mu dal některou úskočnou otázku: „Tvrdíte,“ řekl bych mu se vši uctivostí, které jsem schopen, „že poznání prýští ze dvou činitelů: z látky a z formy, ze smyslů a z *a priori*. Ale tvrdíte, že ty dva elementy jsou neoddělitelné, že oba společně působí nezbytně a v téže době, aby nám podaly zjev. Jakým božským zjevením nebo jakým tajemným postupem jste vy, Imanuel Kant, člověk z masa a kostí, mohl odkrýti a odděleně o sobě pojmouti jeden z těch elementů? Vezměme pro větší jednoduchost formy *a priori* smyslového vnímání: čas a prostor. Tyto formy, pokud tvrdíte, jsou nezbytné a stálé a nemůžeme mít jiné zkušenosti než v

nich a skrze ně. Jsou tedy v našem duchu při každém poznání neoddělitelné. Jak tedy je možno, že vy, Kant, jste je mohl pojmouti odděleně, odloučené od sebe? Jak jste mohl mluvit o čase a o prostoru jako o formě, když ta forma je vždy a na každém místě sloučena, slita, v jednotu spojena s látkou? Když prostor a čas jsou hrady vždy přítomné a neměnné, jak jste jen mohl nalézt způsob, jak se z nich dostat, a nám vypravovati, co by se stalo, kdyby jich nebylo? Je-li to *a priori* trvalým vězením, kterým kouzelným klíčem jste z něho vyšel? Je-li poznání trvalou synthesesou a není-li ničím než synthesesou, jak jste ji mohl rozložit? Nemáte-li nic než fenomény, to jest produkty, jak jste mohl izolovati producenty?"

„Je-li vaše theorie pravdivá, je nepochopitelná, a je-li pochopitelná, je chybná. Můžeme-li si to *a priori* mysliti pro sebe, znamená to, že poznání není vždy synthetické, jak to tvrdíte, a že lze mysliti bez látky; řekneme-li, že to *a priori* si přizpůsobuje a pozměňuje vnější věci, znamená to, že známe věci, jaké jsou, dříve než byly pozměněny, jinak bychom nemohli říkat, že se mění, a poznáváme tedy bez *a priori*. Nebo se bez něho neobejdeme a pak nemůžeme povědět, jsou-li nebo nejsou-li jím věci přizpůsobovány, poněvadž implicitě tvrdíme, že je neznáme; nebo je poznáváme, a pak to *a priori* není už nezbytné a všeobecné a nabývá úplně rázu útvaru *a posteriori*.“

Kantovo *a priori* opravdu nevyklučuje hypotézu původu empirického. Kant, který přišel před evolucí, nechtěl se zabývat psychogenesí, ba ani psychologií. Má před očima mysl dospělého, myslícího Němce, který byl ve škole

Wolfově, věří v rozum a snaží se objeviti mechanismus toho faktu, který se nazývá poznání. Netáže se : co je to *a priori* — jak k němu dochází ? Klade je jako fakt zkušenosti a zabývá se zkušeností a zabývá se určováním jeho působení, aniž dokazuje jeho existenci. Kdyby ji byl dokazoval, byl by se octl v podivné nesnazi.

„Jakpak poznáváme, milý profesore Kante,“ byl bych se ho tázal někdy večer ve stínu královeckých lip, „to *a priori* ? Zajisté ne *a priori*, neboť apriorní poznání toho *a priori* nemělo by smyslu ani pro vás a ani pro mne. Ale poněvadž jste obnovil po svém slavném krajanu Leibnizovi jeho objev, došel jste k němu nezbytně tou nižší zkušeností, vnitřní nebo vnější, psychologickou nebo vědeckou, které jste ve svém protiempiristickém opovržení odepřel šlechtické tituly vědy, to jest nezbytnost a všeobecnost. Můžeme takto vyvoditi příjemný důsledek, že jsme k tomu, co dává všeobecné a nezbytné, došli skrze to, co není všeobecné ani nezbytné!“

A dobrý Kant, kdyby byl vtipný člověk, byl by asi odpověděl : „Milý, pilný žáku, nechtějte, prosím vás, stopovat genealogii pomyslu tak pohodlného, jako je tenhle. Když Jeho Veličenstvo král Pruský najde pěkného granátníka širokých zad a silných ramen, který mu bude užitečný v jeho slavných válkách, nemyslete, že na něm bude žádat rodný list a že ho vyžene ze svého vojska, je-li synem nemanželským.

„Mé *a priori* nelze dokázat ani pochopit, máte pravdu, ale najděte mi, prosím vás, něco, co by tak vypadalo jako vysvětlení, a co by se tak dobře hodilo, aby na oko

přemáhalo nebezpečný skepticismus sensualistů i prázd-
ný dogmatismus racionalistů !“

A opravdu, Kantovo *a priori* je spíše článkem víry
než kritickou teorií, a zbožný kantovec měl by je připo-
jiti k věcem, které třeba věřiti, aniž jich lze dokázati.

Důkaz toho *a priori* by obsahoval tři odpory a tři
nepochopitelnosti. První jsem už naznačil : jak je možno
dostati se k prvotným elementům a pověděti jejich vzá-
jemné účinky, když nemáme a nemůžeme míti nic než nero-
zdělitelné sloučeniny ?

Druhý rozpor, ne méně těžký, se pojí k otázce nou-
mena. Když čas a prostor jsou formy moje, subjektivní,
tvrdí se, že nejsou v ne-já, v objektu. Ale ten objekt sám
filosof prohlásil za nepoznatelný a nepřístupný, takže
prohlašuje za možné v praxi to, o čem však v theorii tvrdí,
že je nemožné, totiž že je možno podati určující znaky ab-
solutna. Třetí rozpor vytkl Stuart Mill v jedné své odpo-
vědi Manselovi, který je vnukem Kantovým po nevlastním
synu Hamiltonovi. Tvrditi, že se může při poznávání ur-
čiti, která část pochází od subjektu a která pochází od
věcí, je totéž, jako by se řeklo, že jisté atributy náleží sub-
jektu a jiné věcem, to jest, že by domnělé synthetické sply-
nutí, které kantovci tolik vynášeli, nebylo nic než mecha-
nické sestavení, dokonce nižší než sloučenina chemická,
kde je absurdní se tázati, jakou účast má kyselina a jakou
zásada při tvoření neutrální soli.*)

A je zajímavé všimnouti si, jak všecky tyto znameni-

*) Stuart Mill. An Examination of Sir W. Hamilton's Phi-
losophy, London Longmans, Green et c., 1872. 4. vyd, str. 33-34.

té nedůslednosti a nesrovnalosti učení o *a priori* vyplývají z jednoho jediného prvotního omylu.

Uvedl „*a priori*“, poněvadž je pokládal za nezbytné, poněvadž nedovedl dosti důkladně rozebrati podmínky vědeckého myšlení. Myslí totiž, že věda má zapotřebí nutnosti a všeobecnosti a že zkušenost nemůže dáti to ani ono. Dvojí omyl, který způsobil, že si zavolal na pomoc nebezpečného spojence, který jej vedl k porážce místo k vítězství. Toto „*a priori*“, které mělo býti spasitelem, stalo se mu zrádcem.

Říká se, že Kant byl duch bystrý. Myslím spíše, že byl duch klasifikující, což se zdá býti totéž a je často opak. Stvořiti bohatou, složitou terminologii, neznamená viděti věcem na dno. A skutečně začíná svou kritiku nedostatečným a povrchním rozbořem význačných vlastností vědeckého myšlení.

„Zkušenost“ tvrdí,*) „nás učí, že věci jsou takové nebo onaké, ale neříká nám, že nemohou býti jinaké. Předně tedy každá věta, kterou nelze mysliti jinak než jako nutnou, je úsudek *a priori*. Když vedle toho ta věta není odvozena od jiné než od takové věty, která sama je zase nutně platná věta, je absolutně *a priori*. Za druhé: zkušenost neklade své soudy jako v podstatě a přesně všeobecné. Mají (indukcí) jen předpokládanou, komparativní všeobecnost, což znamená jen, že se dosud nenašla výjimka z toho neb onoho přírodního zákona. Myslí-li se tedy soud přesně všeobecně, nepřipouští-li se totiž naprosto žádná

*) *Kritik der reinen Vernunft. Úvod. II, 6.*

výjimka, není ten soud odvozen ze zkušenosti, nýbrž platí naprosto *a priori*. Empirická všeobecnost je tedy jen libovolné rozšiřování platnosti toho, co je ve většině případů, na případy všechny, jako na př. ve větě: všechna tělesa jsou těžká; kde však naproti tomu přináleží soudu podstatně naprostá všeobecnost, tam tato všeobecnost ukazuje k zvláštnímu pramenu toho soudu, totiž k schopnosti poznání *a priori*. Nutnost a naprostá všeobecnost jsou tedy bezpečné znaky poznání *a priori* a náleží nerozlučně k sobě.“ A jako příklad skutečné existence těchto naprosto nutných a všeobecných soudů cituje Kant ovšem principy matematické. Jaké postavení zaujímá tedy jeho myšlení k nutnosti? Toto a ne jiné: mohu mysliti odlišnost a opak nějakého faktu zkušenosti, což při principu matematickém učiniti nemohu. Vezměme tedy jednotlivý případ: slunce. Slunce jako prostý pojem, předcházející každou vědeckou definici a komplikaci, je svítící kotouč, který má jistou barvu, produkuje danou teplotu a koná jisté pohyby. Je možno představit si cosi opačného a odlišného? Zajisté: můžeme si pomyslit kotouč větší nebo menší, pětiúhelník místo kruhu, zelenou barvu místo žluté, působení chladu místo tepla. To vše si lze docela dobře myslit a představit. Jenže, můj milý Kante, je třeba uvážiti, že všechny tyto nové obrazy jsou transformace prvotního vjemu, nejsou přeměnami v opak nebo v odlišnost faktu zkušenostního, jež později nazveme a vymezíme jako slunce. Žlutý svítící, žhoucí kotouč slunce není změněn ani zničen — dostává se mu jen společníka. Všechn náš postup byl v tom, že jsme ve svém duševním světě

k fenomenu bezprostřednímu připojili jiný fenomen, který není bezprostřední, nýbrž jež jsme si představili a sestrojili, připomněvše si dřívější phenomeny bezprostřední. To jest, nelze říkati, že si zjev můžeme mysliti opačný nebo odlišný, nýbrž že si můžeme mysliti zároveň s ním *jiné* zjevy protivné a odlišné, při čemž první zůstává nepohnut, nezničitelný, nevyhladitelný, to jest nutný. A ty jiné zjevy opačné a odlišné, přídavky a nikoli přeměny, odvozují se, všimněte si dobře, od jiných daných skutečných, rovněž nutných a nezměnitelných. Když myslím zelený, chladný pětiúhelník, nedokazuji neurčitost prvního, nýbrž přidávám k onomu souhrnu představ jiný souhrn představ. Ale z toho, že si mohu představití těleso odlišné, nelze vyvozovati, že první může zmizeti, aby ustoupilo druhému, a že se druhé mohlo zjevití docela dobře místo prvního. První tu jest, a nikdo už nemůže zahladiti skutečnost jeho existence ani jeho význačné rysy a učiniti, aby ho nebylo bývalo : všechny výtvary fantasmie, které mu postavíme po bok, nebudou mu moci vzíti povahu věci, která se stala, která je skutečná, to jest nutná. Ale čím to tedy je, může se tázati kantovec, že si nemohu mysliti protivu matematického principu ? Že, na příklad, nemohu mysliti, že přímka je nejdelší vzdálenost mezi dvěma body nebo že trojúhelník má více než tři strany nebo méně než tři úhly ?

Velmi pravda. Ale jak se to stává ? Z té příčiny velmi prosté, že matematika spočívá na definicích, to jest na *konvencích* mluvy a že se podle definice nazývá právě přímkou ta čára, která je nejkratší cestou mezi dvěma body,

a trojúhelníkem ten obrazec, který má tři strany a tři úhly. Jsou-li dány určité definice, přestává geometrický tvar býti pravým nebo trojúhelníkem, jakmile se tvrdí protiva toho, co taková slova přesně znamenají. Je to absurdnost slovníku a nikoli absurdnost myšlení. Ale odklidíte-li definice, nic vám nebude překážeti, abyste si nepředstavili čáru, která by nebyla nejkratší cestou mezi dvěma body a obrazec se čtyřmi stranami a čtyřmi úhly; jen bude pak třeba k pojmenování těchto nových tvarů změnit slova a nazveme první křivkou a druhé čtvercem a dojdeme k úsudku, že matematická nutnost tak vychvalovaná je dána konvencí a nikoli skrze *a priori*.

Neboť přenesete-li definice na pole čisté zkušenosti a definujete-li slunce jako svítící, žhavý kotouč, nemůžete si představití něco odlišného od slunce, poněvadž slunce je sluncem, pokud právě má uvedené význačné znaky, a změníte-li ty znaky, bude to vše, co budete chtít, ale nebude to již slunce.

Myslíme-li tedy slovem „nutné“ to, co nemůže býti jinaké, má každá věc, kterou nám podává zkušenost, ráz nutnosti jedině už tím, že se stala. Můžeme si její protivu představití jen jako pouhé dílo fantasmie opřené o skutečné vzpomínky, fantasmie, která nemůže vymýtití to, co je dáno bezprostředně, ani způsobití jeho možnost na místě věci dané. Rozumíme-li však slovem „nutný“ to, čehož protivu nelze tvrdití bez absurdnosti, viděli jsme, že taková nutnost nevyplývá z nějaké tajemné činnosti *a priori*, nýbrž ze společenských potřeb vědeckého dorozumívání, které ustálily slovník a definice tak, že o nějakém názvu nelze tvrdití

nic než to, co je v něm obsaženo konvencí. Poznání lidské je tedy nutné samo sebou, pokud je zkušeností, a je nutné konvencí, pokud je vypracováno duchem.

Přejdeme k druhé otázce : dává věda naprostou všeobecnost? Nezdá se. Buď myslíme všeobecnost faktů zkušenosti, to jest princip, který se osvědčuje ve všech pozorovaných nebo zkoušených případech, a pak není absolutně všeobecný a vychází ze zkušenosti ; nebo míníme všeobecnost všech faktů existujících, ale ještě nikoli veskrze zkoušených, a pak vidíme, že věda soudem z analogie a z podobnosti rozšiřuje nalezený princip na fakty neznámé, ale za podobné pokládáné, a spokojuje se takto prostou všeobecností předpokládanou. Ale soud z analogie není *a priori*, je naopak vyvozen ze zkušenosti a může se vyjádřit takto : *A* je *b*, *c* a *d* ; máme-li nějaké *A*, které je *b* a *c*, je pravdě podobno, že bude také *d*. Všeobecné zákony, s nimiž se setkáváme ve vědách, mají tedy všeobecnost předpokládanou, pokud se týče obsahu, ale mají — a zde je snad původ omylu Kantova — naprostou všeobecnou platnost, pokud se týče formy, v níž jsou vysloveny, a to, jak jsme viděli, nezbytně působením definicí.

Říkáme-li: „*Všecka* tělesa jsou těžká,“ vložili jsme už do definice tělesa znak tíže, takže věc, která by té vlastnosti neměla, nemohla by se nazývatí tělesem. A Kant by ani nemohl zavolatí na pomoc své slavné rozlišování soudů synthetických a soudů analytických, poněvadž synthetické soudy jsou synthetickými jen prozatím, a od jedněch k druhým je stálý přechod, který zahltzuje všechen rozdíl.

V obou případech tedy viděl Kant špatně : popíral to, co bylo, objevil to, čeho nebylo, přisoudil svému *a priori* to, co náleží způsobu mluvy. Nemohl začít svou *kritiku* způsobem méně kritickým. Chtěje věci objasniti, začal tím, že jich neviděl a na konec je zamotal. Touže zbaviti se tolika tradicí, přemoci tolik názorů, vysvoboditi se z tolika pout, vlekl vesele za sebou nejstarodávnejší pleonasmus, nejstarší nesrovnalost, nejsměšnější pověru, která kdy způsobila zhoubu ve filosofii. Pravý svět, věc o sobě, noumenon, představuje poslední a nejkřiklavější porážku myšlení Kantova, na kterou nám třeba se podívat.

V NOUMENON

Viděli jsme již, čím je Kantovi noumenon : tajemným útočištěm, kde skryl uprchlíky metafysiky. Poněvadž mohli ještě býti prospěšni, bylo potřebí, aby měli nějaký domov ve městě myšlení a aby ten domov byl bezpečen proti každé racionalistické dotěrnosti. Kant si tedy vypůjčuje svět skutečné skutečnosti, naprostého absolutna, vyprosí si od starého Platona jméno a za nehybnou zástěnu noumenu klade nedostupné, nepochopitelné a podajné noumenon. Ale kousek se nepovedl a lest byla odhalena. A nebylo k tomu ani třeba přílišné bystrosti : noumenon je jako modro nebes, které mizí, když se k němu přiblížíme. Když se chystáme definovati je, analysovaťi je, chopiti se ho, zmizí jako ďábel v legendě, zanechávajíc po sobě zvuk místo dýmu.

Dilemma je jasné : buď o noumenu mluvíme, a pak je pravým opakem toho, co se o něm říká, to jest, je přístupné, poznatelné a určitelné ; nebo je noumenon opravdu noumenon, a pak se o něm vůbec nemůže mluvit, ani proto, aby se tvrdila jeho existence.

Ale o tomto noumenu nám Kant mluví na mnohých místech, říká nám, že existuje, že je za fenomeny, že je jejich příčinou a že vyšší intelekt by je mohl poznati.

Ale existuje-li, může se mu přiřknouti kategorie skutečnosti, kdežto filosof tvrdí, že se kategorie mohou připisovati jenom fenomenům — ví-li však Kant, kde noumenon je, znamená to, že k němu pronikl zásahem nad-

přirozeným, neboť tvrdí, že je nepřístupné — představuje-li si je jako příčinu, poznává je jako tvárnou činnost a připravuje princip kauzality o to pole fenomenového poznání, z něhož je vzat a v němž jediné se ho užívá a může užiti — předpokládá-li je jako obsah myšlení, třebaže vyššího, myslí si tím, že je schopno vcházení v nějaký vztah, (neboť každé poznání je vztah) a připravuje je o nejcennější vlastnost absolutna, totiž o nezávislost. Kant tedy znamenitě poznává to, co nazývá nepoznatelným, vniká podle libosti do neproniknutelného a má volný přístup do nepřístupného. Ale znamenitý eskamotér dopouští se jen samovraždy: jakmile je noumenon předmětem myšlení rozličným způsobem a s rozličných stran, znamená to, že již není noumenem. Třeba je překřtiti nebo zamítnouti.

Buď vystupuje a náleží mezi fenomény, což by bylo vrcholem odporu, nebo se vykáže ven a potom je zbytečným slovem, němou osobou, která nikdy nevystoupí. Buď bere noumenon svou úlohu vážně a zůstává opravdu skryto před každým lidským pohledem a pak to je jedno z těch zbytečných slov, které ve filosofii jsou v oběhu, kterým nic neodpovídá a nic nemůže odpovídati, a pro které je třeba nikoli vyvrácení, které by bylo kontradiktorní, nýbrž tvrzení nepochopitelnosti — nebo se noumenon uvolí ukázati nám, třebas zdaleka, svůj šat, svůj byt i svůj úřad, a pak tím podává svou demisi jako noumenon a není ničím než názvem, označujícím skutečnost, názvem neurčitějším, nepotřebnějším a nejasnějším než tolik jiných.

Nepomůže také, řekne-li se, že noumenon je pro Kanta pouhým pojmem meze, který udává, až kam může sahati

vnímání, a má tudíž hodnotu jen negativní. Mez předpokládá tuto a onu stranu : nekonečné nemá podle definice mezí. Existuje-li však tato strana a je-li fenomenem, existuje druhá strana a je noumenem. Kant tvrdí tedy implicitě jeho *existenci*, to jest poznatelnost, a to stačí, aby se trvalo na dilemmatu a tvrdilo, že tu je spor. A kdyby neústupně trval na svém a říkal, že to je pojem čistě negativní, může se mu odpovědět, že negativní nemá nijaké hodnoty, vztahuje-li se k tvrzením všeobecným, a že proto náleží do skupiny těch četných výrazů, které nemají smyslu.

Řekne-li se mi „nikoli-bílý,“ mohu tím rozumět jinou barvu, zelenou, modrou nebo fialovou ; když se však idealistovi, který věří, že *všechno* je myšlenkou, řekne „*non-psyche*,“ odpoví klidně, že tomu nerozumí. A Kant připouští, že známe jenom fenomeny a nic jiného než fenomeny, a proto, mluví-li o *nonfenomenu*, o noumenu, nikdo mu nerozumí a nemůže ho pochopit. Učení Kantovo se tedy ve svých nejzákladnějších názorech na konec ukáže prostým slovním aparátem, který působí, že věříme v hlubokou myšlenku, jako strašák z hadrů působí na vrabce dojmem hrozícího sedláka.

Kdyby se Hamlet vrátil na svět a šel zase na tu universitu ve Wittenbergu, kde se napil příliš mnoho piva a příliš mnoho filosofie, mohl by si zase opakovat svůj ironický závěr : Slova ! Slova ! Slova !

Útočiště, které zbožný, mravný Kant připravil Bohu, nesmrtelnému duchu, svobodě a jiným ušlechtilým osobnostem, rozplynulo se jako začarovaný zámek ; obratný kousek, který měl zachránit vědu a metafysiku, který nás měl

vykoupiti z empirismu a skepticismu, ukázal se nevhodným pakličem, který působí nesrovnalosti a zmatky.

A nezbývá mu ani útěcha morálky, té morálky, k níž připínal všechny své touhy a již věnoval všechny své námahy. Také *Praktický rozum*, jak jsme viděli, se ukázal omylem a rozsypal se a nemůže očekávat pomoci od svých padlých opor. Mohutná budova královecká, zbudovaná tak dlouhou námahou, sřítla se tedy, jakmile jsme se k ní přiblížili. Kant zbudoval soustavu maloměšťáckou a šosáctví zabilo velikou filosofii.

Upravoval, pořádal, klasifikoval, chtěl se obklopiti ohradami a ploty, chtěl oddělit nepřátelské společníky a na konec neudělal z filosofie nic více než průvodce.

Ale tak veliká systematická opatrnost nestačila, aby se zachránil; unášen jsa potřebami morálními, zadržován starými pověrečnými slovy, s cesty sváděn imaginárními problémy, zabloudil v tom jalovém lese odporu a nepochopitelnosti, kde tolik filosofů našlo smrt. Kant byl vůdcem, který zabloudil, zmatencem vyzbrojeným metodou, který se klamal s důstojnou vážností a který si vzal život, aby žil.

Na jeho hrob ztracený v pruských mlhách mohl by ironický skladatel nápisů napsati: Zde dříme nešťastný stavitel, který zabil ty, jichž měl chrániti.

Z knihy „Soumrak filosofů“
přeložil Jaroslav Skalický.

AKTA OSOBNÍ VLÁDY V HISTORII

I

Bude zajímavé je studovat, a zvláště v tuto hodinu! Neboť starý proces, který se táhne již dlouho mezi mocí osobní a mocí parlamentární, jest teď v plném proudu. Pro tuto chvíli těžko říci, která z obou mocí vyhrá; avšak jisto jest, že vláda osobní má již velkou kupu akt v Historii, a že v žádné při nebylo by možno vytvořiti krásnějšího dossier.

A všechny advokátštiny, všechno pletichářství, všechny byzantinismy, všechny záliby soudobého mínění, ostatně velmi pomíjejícího, neoslabí, když se bude listovati v tomto skvělém a slavném dossier, jeho nevyhnutelného a nezvratného závěrku: Toho totiž, že mocí, tou jedinou pravou mocí, vlivnou a rozhodnou v každou hodinu, naprosto není a nebude tato moc parlamentární, již jsme posedlí, nýbrž naopak moc osobní, tato moc, o níž si kdekdo otírá zobák, a již dnes přetřásá a ohlodává moc parlamentní* s takovou domýšlivostí, jako by ji měla jednoho krásného jitra úplně vstřebati, ta moc, která není původu francouzského, ani v povaze francouzského ducha, a která, ač od včerejška ve Francii, roztahuje se s plnou nestoudností cizince a novopečence.

*To tehdy, za dávných dob, dokud parlamentníci ještě nevyvětrali ze všech zásad; dnes pokojně úřadují na svých místech a vlastní zájmy světa uchýlily se jinam.

II

Hledejte vskutku v Historii, hledejte veliké vlády, veliké věci, veliké výsledky, a vizte, komu je přičísti! a to vždy a vždy! Vládě parlamentární nebo moci osobní? - moci mnohých nebo moci jednoho? - člověku, který panuje, nebo shromážděním a tomu, co se nazývá státním zřízením? Vrtolavostí a pošetilostí této doby jest, věří-li, že v tomto světě, který se neobnovuje a nezachovává než zásahy velikánů, bylo by možno velmi dobře obejít se bez velkých mužů, když máme to neb ono státní zřízení. „Nejsem než šťastná náhoda“, * pravil mystik, cár Alexandr Ruský, konstitucionelní paní de Staël. Ale v Historii nebylo nikdy než to! „náhody“ šťastné a slavné, nebo „náhody“ nešťastné, neslavné nebo hanebné ... a všechny teorie parlamentarismu nezmění tohoto tvrdého zákona bytnosti věcí. Šťastnými „náhodami“ jsou knížata, jež mají pohled přímý, vůli rozhodnou, hbitý čin, kteří nesou ve všech svých skutcích vědomí svého práva a práva své země, a žádné zřízení, žádná kombinace, žádná rovnováha, vysněná nebo realizovaná lidmi, nemůže nahraditi takovéto „náhody“, když jich není; a když jich není, toť úkaz nenapravitelně nešťastný, neboť Bůh nedovolil člověku odpomoci nenapravitelnému, tomu zlu nenapravitelného, jež nalézáme každé minuty v jeho tajemném a bolestném stvoření! Hloupou domýšlivostí

*V iron. smyslu: jako by řekl: já za to nemohu, že jsem carem, ale štěstí pro vás, že jsem. V dalším bude dobře, když vedle slova náhoda budeme míti na zřeteli souběžné pojmy: akcidentální, příhoda, úkaz, zjev (nahodilý). proto to dáváme do uvozovek, aby bylo patrné, že tyto náhody jsou dílem l'rozřetelnosti.

člověkovou jest věřiti opak, ale skutky Božími, a to strašnými, bude mu dokázáno, že se klame.

A tady, toho si prosím vás dobře povšimněte, nestavím nějakou theorii, nevyvolávám žádnou metafysiku! čtu zcela prostě Historii, a vidím v ní napsáno s neměnným zářením věčného zákona, že člověk - *osobnost* člověka - a ke všemu *jistého* člověka, ze všech určitě zřejmého - jest nezbytna k vedení států a světa; v nich se nic nemůže pohnouti a přestanou jíti jako staré hodiny bez ruky tohoto muže; jako kormidlo lodi, ať jest sebe moderněji upraveno, bez ruky lodivodovy nestačí samo o sobě, aby se loď neztroskotala... Pravda to prostá, elementární, kterou by pochopila zdravá hlava dítěte, kterou však byste se marně snažili vpraviti do kotrb, šíjí ztrnulých, nakřivených v levo. Vidím, že všechny činy a události Historie nesou vždy jméno jedno a ne hromadu jmen! a že vycházejí všechny bez výjimky z toho, co nazýváme vládou osobní; nazýváme to vládou osobní z jemnocitu a úslužnosti k ubohým rovesníkům, jejichž oslabené žaludky nesnesou již jmen pravých; neboť jindy se tomu říkalo: říše, monarchie, království! Karel Veliký, Carolus Magnus, (t. j. Král Veliký), jehož dvanáctero pairů nepodávalo mu jak myslím interpellace, když je k sobě sezval. Hugo Kapet, Filip August, i svatý Ludvík (tichý svatý Ludvík!), přes silně ozbrojené interpellace feudálních aristokracií své doby, jež dovedli, jak říkají Angličané, *umlčeti* svou vůlí a vlastním činem, individuálním a *jedním*, jako později Ludvík XI., Ludvík XII. (Otec národa, který se nenechával vésti svými dětmi, neboť by

mu byly nedaly tohoto jména, kdyby ho byly vodily), František I., Jindřich IV., Ludvík XIII., který se jmenoval Richelieu, Ludvík XIV. a Napoleon, byli všichni, tito mužové více nebo méně velicí, vládami osobními, a když, obklopeni truchlostí věcí soudobých, též my rádi jsme ve věcích vlády hrdými a povznešenými, tu nezbývá nám než popustiti uzdu myšlenkám a zalétati toužebně k těmto vládám osobním!

A věřte, že ti, kdo jimi byli plni vědomí své povinnosti, nikdy se s tím neskrývali. Neměli ani za mák tohoto moderního pokrytství! Ludvík XI., tvůrce monarchické Francie, který jí do jejích rozervaných útrob zavedl jednotu a moc života, Ludvík XI., s hlubokou dobráckostí, říkal: „Spálil bych svůj klobouk, kdyby věděl, co myslím.“* Nechtěl míti veřejným rádcem ani svůj klobouk! Jindřich IV., jediný král, *jehož památku si národ tak dobře uchová*, oponoval občanům Rouenským (tehdejšími to parlamentníkům) jen autoritou „své staré šedé brady“. V rukách Richelieuových dosti se, díky Bohu! blýskala jeho sekera, v ruce Ludvíka XIV. pěkně svištěl jeho karabáč, a Napoleonovi stačila jeho dlouhá šavle, i když byla stále v pochvě. A právě svými osobnostmi nejen silně a jadrně vládli, - užitečně, mocně, slavně, - ale právě proto je také obdivujeme..., proto byli populární, neboť byli opravdu populárními. A stalo-li se jim za jejich života, že tato popularita se jim stala ne-

*Podobné slovo jiného mocného vladaře, Mahometa II., jehož sultánská brada byla přece, jak každý ví, posvátná: „Kdyby jeden vous mé brady věděl, co myslím, celou bradu bych oškubal a hodil do ohně.“

věrnou, a to bývá, vždyť je ženského rodu, shledali se s ní znovu v Historii!

III

Vizte tedy Historii! Historii Francie! Mohl bych říci Historii světa! Mohl bych ukázati, že všude, i v republikách, i v konventech, když něco znamenají, když dovedou něco velkého, jest vždy někdo, jenž vychází odtud, aby šel k vládě osobní. Mohl bych dokázati, že vláda parlamentární jest tak hroživá a tak zhoubná pro republiky i pro říše, a že diktatura je na dně lidského ducha. Mohl bych dokázati, že i v Anglii, zemi to, z níž parlamentarismus vyšel, že i v ní parlamentarismus má ustavičně pánvičku svého děla ucpánu rukou jediného muže, - že v této zemi, kde králové si předplácejí na to, že nebudou již než obřadnými dožaty, jest vždy jeden ministr, který vládne. Anglie jest země prvních ministrů. Pitt, největší ze všech, byl despotou ještě snad despotičtějším než Napoleon! Nuže, Anglie, konstitucionelní Anglie, nepřestala ho uctívati, a možná, že už ani neví, co to vlastně bylo za krále, pod nímž její Pitt panoval!

Takové jest dossier osobní vlády v Historii. Požádejte vládu parlamentní, ať vám ukáže podobnou kupu akt! Parlamentní vláda nikdy nic jiného v Historii nevykonala než spoustu jalových zmítání. Nikdy nevydala ni jednoho velikána, ni jednu velkou věc, jež by zasluhovala zmínky. Jest to vláda žvanivosti, na všechno jen má námitky, číší z ní jen závist a nenávist proti každé povýšenosti a proti každé velikosti. Jest v opaku se zákony

lidské přirozenosti, která chce cítiti člověka v jeho vládě
a nikoliv abstraktní hru všelijakých „ústavních zřízení“,
v nichž čin člověka jest vždy zmenšen.

Aby země byla hojně zúrodňována, jest zapotřebí,
aby do brázd se řinul lidský pot, jest zapotřebí, aby jej
brázda pila. Všechna moderní mechanická radla nevy-
rovnají se nikdy této kapce potu, chceme-li dobrého
obilí míru osutou a vrchovatou !

25. července 1869.

VELIKOST A ÚPADEK VLÁDY OSOBNÍ

Povždy jen zkušenostmi Historie jest třeba odpovídati těm, kdož deklamují pro vládu parlamentární proti vládě osobní, a jest jedna ze všech těchto zkušeností ta, již možno čerpati z letopisů těchto posledních dob, jež se nám jeví tak hrozné jasnosti, že působí dojmem až zdrcujícím. Jest to dvojí zkušenost a dvojí historie krále Ludvíka XVI. a císaře Napoleona.

První nepadl leč proto, že nebyl dosti *vládou osobní*.

Druhý nepovznosl se na takovou výši - a my s ním - než tím, že se opíral o nejmohutnější osobnost, jaká kdy existovala, a že veškeru tuto osobnost proměnil v moc.

Ludvík XVI., král staré francouzské monarchie a vnuk Ludvíka XIV., byl politicky rozený *vládou osobní*; ale přirozeně byl to člověk tak hluboce zbavený osobnosti, že neměl v sobě, z čeho učiniti vládu.

Ovšem, byl to ideál nejryzejšího krále vlády parlamentární, tak zřízený, aby byl v okolnostech pokojnějších, než byly za jeho panování, *krmným prasetem k zabítí*, o němž Napoleon mluvil k Sieyèsovi s takovým opovržením.

Ludvík XVI. byl člověkem jistě obdařeným dobrotou a spravedlností, ačkoliv těžké tělo dusilo v něm jakoukoliv činnost, maje, jak říkal Mirabeau ctnost (sílu) zmrtvělou. Ale nevládne se na neštěstí ani dobrotivostí, ani spravedlností. Vládne se toliko osobností.

Ludvík XVI. jí neměl ani za mák. Také na polovic proto, že neměl této nezbytné osobnosti, napolovic z lásky (pravda, z lásky eunušské) k obecnému blahu, nešetřil

svou mocí, nýbrž házel ji na hlavu těch, kteří ji od něho žádali. Rozhazoval ji kus po kuse, neodpírá e jim nic z toho, čeho na něm žádali jménem obecného dobra, jak se tehdy říkalo; neboť každá doba má své formulky...

Ba skončil tak, on, nejnábožnější člověk svého království, že jim hodil na hlavu až i své svědomí, podpisuje *Občanské zřízení kněžstva*. Zároveň se svou mocí dal všechny svobody... jež se staly onou svobodou úplnou, onou velkou svobodou, jejíž socha byla vztyčena na tři kroky od guillotiny, a o níž Mme Rolandová pravila: „Co zločinů se spáchalo ve tvém jménu!“

A tolik těch svobod vydal, že Francie ho nazvala jednoho dne jednohlasně: „*Ludvík XVI., obnovitel všech veřejných svobod*.“ Vnutili mu a nechal si vnutiti všechny ministry, od Turgota, encyklopedisty, až k Malesherbesovi, který přál encyklopedii.

Od krále osobního po způsobu francouzském, - *od krále vládnoucího po své libovůli*, jak se říkalo po věky ve Francii, od králů, jako byli Ludvík XI., Jindřich IV., Ludvík XIV. a tolik jiných, - velkých a největších! - svolil se zbabělou nechávavostí, která nebyla strachem, nebýti již než králem schůzí.

Svolil ke všem druhům schůzí: Shromáždění notáblů, Shromáždění třetího stavu ne-*shromažďovaného* od 1614, vytažení to staré relikvie, která již nesloužila, a konečně Národní Shromáždění, jež se změnilo v Konvent, který mu z vděčnosti srazil hlavu!

A k shromážděním přidal papírky politické procedury, drahé všem parlamentníkům všech dob. Zplnomocnil

národ, aby psal své tužby, svá přání, svou vůli do oněch pověstných *sešitů* z 1789, z nichž po třiaadvaceti letech vyšla r. 1814 charta (ústavní listina), aby odešla, kam odešly *sešity* z r. 1789!

Byl to tedy, a tentokrát kapitálně, král parlamentní, tento král Ludvík XVI., král parlamentní v celé síle nebo slabosti slova toho, - a co mu z toho vzešlo? Nejen že mu přetali krkavice na náměstí Revoluce, - což byla vlastně jeho věc! - ale že tím odťali od Francie i jeho rod.

„*Stát, to jsem já!*“, pravil Ludvík XIV., - a nikdy se to neukázalo pravdivějším než při rudém světle krve Francie, která tekla ručejemi pod kosířem katovým, jakmile Král-Stát byl zasažen!

A revoluce, která počala vládou parlamentární, nikdy by byla nevyšla z anarchie, kterou stvořila, kdyby nebylo *člověka*, který se na novo ujal lidské a francouzské tradice, kde byla přerušena Ludvíkem XVI., a kdyby znovu nezačal a neobnovil, jak snad nikdy nebyla, vládu osobní.

A není nejkrásnější slávou Napoleonovou, že toto učinil, ačkoliv jest to velmi krásné. Ale v okolnostech, jež nás hryzají, přistupuje ještě to v úvahu, že to nejen učinil, ale ukázal i dnes ještě možným!

Ludvík XVI. a Napoleon! dvojí a dobrá lekce pro tuto hodinu, jež bude pochopena všemi mužnými národy, - nikoliv však těmi, kteří žvatlají jako staré ženy a chtějí učiniti ze svého žvatlotu nějaké zřízení proti vládě osobní.

MONTESQUIEU - ale ne ten president!

1. srpna 1869.

Z „MYŠLENEK UVOLNĚNÝCH“*

5. - Na světě jsou toliko dva druhy duchů: duchové metafysičtí a ti, kdož nejsou duchy metafysickými. A každý, kdo není metafysikem, jest fatalistou, větší nebo menší měrou.

Duchové metafysičtí, kteří nejsou toliko metafysiky a kteří jsou povýšení, jsou prvními duchy lidstva. Tak Karel Veliký a Svatý Augustin.

Duchy toliko metafysickými jsou sv. Ludvík a, bohužel! také Robespierre.

Kdo není metafysikem, ostatně však povýšený, toť Napoleon.

8. - Legitimisté, monarchisté, bonapartisté, ba i kněží, jak je z toho viní, a zvláště řád Jesuitů, lhostejný ke každé vládě, ať druhu jakéhokoliv, vždy se na konec shodnou, věří-li se vládě Boží na zemi. Spojujeme se v tom, co jest širšího než vše, v obou totiž ramenou Prozřetelnosti.

10. - Největšími inuži jak v politice, tak ve válce jsou ti, kdož kapitulují nejposledněji.

18. - Když události zmenšují den ode dne povýšenost, Historie trpasličí a přechází v biografii. Toť poslední prostředek. Používá se zvětšovacího skla na každého člověka, by se viděl hřmotnější a větší.

28. - Věřím toliko tomu, co jest vzácné: Velkým du-

*„Myšlenky uvolněné“ od Barbey d' Aurevilly vydali jsme hned r. 1911. Jsou však dávno rozebrány. Nepředstihne-li nás některý obchodník s knihami, míníme je vydati znovu. Zde několik ukázek pro ty, kteří jich neznají.

chům, velkým povahám, velkým mužům. Co záleží na ostatním! Největší chválou, již můžeme vysloviti o diamantě, jest to, že jej můžeme nazvati mezi drahými kameny samotářem.

30. - Tou měrou, jakou se národové povznášejí k civilisaci, vlády se zvrhují v policii.

33. - Když vyšší lidé se klamou, jsou v tom vyšší jako ve všem ostatním. Vidí nesprávněji než malí nebo prostřední duchové.

35. - *Nežijeme nikdy, čekáme život!* Jaký krásný verš a jak truchlá věc!

36. - Lidé vyšší bývají nezbytně považováni za zlé. Kde jiní nevidí ani chyby, ani směšna, ani neřesti, jejich nemiřitelné oko to vše pozoruje.

45. - Kdyby Jidáš žil, byl by ministrem (demokratického) státu.

58. - Věnováno přátelům, kteří cestují: Ten odchází, kdo nemá dosti atomů vázaných, by zůstal.

64. - Ani ti, kdož milují pravdu, ani ti, kdož milují krásu, nemohou se starati o politiku, jež se nestará ani o krásu, ani o pravdu věcí.

65. - Velcí lidé neznámi. Staré thema! Znam lepší: Slovníční prostřední a slavní pitomci.

68. - Žurnály! železnice lži.

JULES BARBEY D' AUREVILLY

A n d r é F o n t a i n a s
E P I Š T O L A B Á S N Í K O V I

Můj drahý příteli Maurice–Pierre Boyé, básníku jemný citlivý, okouzlující a ve své předešlé sbírce, *l'Escalier d'Ombre* [Stinné schodiště], bolestný, chci u příležitosti nové vaší sbírky FLORE OU LE LANGAGE DES ROSES [Flora čili Mluva růží] obtížití vás nejenom nákladem pochvaly, které si zasloužíte, vrátíme se k ní ještě, ale především prudkých výtek, neboť nicméně zasloužíte jich, jsem nucen vám to říci.

Nuže, otvírám vaši sbírku u básně, která citem, myšlenkou, vzruchem, vytríbeným rytmem a volbou obrazů mohla by býti, kdybyste byl chtěl, výbornou a podivuhodnou básní, již také jest v mnohých částech, ale neměl jste svědomitosti udržeti ji ve stejné dokonalosti ve všech slokách, ve všech verších, z nichž se skládá.

Nedomýšlíte se přece, když jste započal třemi takovými čtyřveršími:

Předkové, o nichž nevím nic, jež znám jen v snění,
vy obličeje úchvatné,
vy, v zetlelou jichž krev jak mízy var se pění
jinošství moje závratné;

vy, o nichž nevím nic, však v mladý věk můj vlila
se vaše krása výsostná,
vy, jejichž osudy a city prostoupila
navždy chut smrti nezhostná;

vy, o nichž nemohl bych zvědět, čím jste byli,
co pro vás bylo plné krás,
já ustat nemohu vždy více v každé chvíli,
předkové, milovati vás!

a když jste dále pokračoval šestiveršími stejného ladění
(třebaže skoro nemohu přijít na chut verši: „Má úcta by
nemohla *vyschnouti*”), nedomýšlíte se snad, příteli můj M.–P.
Boyé, že jste byl pozorný a pečlivý, když jste se dopustil
dvou posledních veršů této páté sloky:

Nechť vaše rámy třeba prachem zšednou,
čas zvýší – jen jich svěží chut.

Předpokládám, že jste chtěl vyjádřiti asi tuto myšlenku:
„vaše podobizny jsou vybledlé nebo odbarvené prachem,
ale jejich cena, jejich skvělost, jejich krása, jejich půvab tím
není zmenšen.” – Umíte italsky nebo španělsky? *Rámec* není
obraz, ale rovná se na břehu Arna výrazu *cornice*, na břehu
Taja výrazu *marco*; a tohoto změtení nebylo dosti, vy se do-
mníváte, že oceňujete jejich *chut*! Chut obrazu, vím velmi
dobře, že kritikové umění nesprávně zavádějí stálou „sho-
du” mezi pocitem, jímž na ně působí *pohled* na obraz, a mezi
pocitem, jejž by zakoušeli, jak se domnívají... žvýkající
jej; nechť platí za obraz... nebo za to, co představuje, to,
co vyvolává v úvaze, v obraznosti; ale rámec! Jak to mys-
líte? Jak vás mohla nezaraziti taková bizarnost?

Můžete si pomysleti, vyhledávám-li takovou rozepři s vá-
mi, že se rmoutím nad touto skvrnou v krásné básni, kterou

bych rád miloval bez omezení a bez výhrady, a já se zlobím, že toho nemohu, vaší vinou, pro tuto chybu po mém rozumu tak snadno vyhnutelnou, tak nešikovnou, právě uprostřed básně, která mne okouzluje. Cítíte jistě, že, položil-li jsem na to takový důraz, je to úměrné s jedné strany vysoké vážnosti, kterou mám pro váš mladý, zdravý a vroucný talent: s druhé strany je to také proto, že s toutéž překvapující nedbalostí, dosvědčenou zde tak význačným způsobem, setkávám se ještě v jiných básních, ostatně právě v těch nejvítanějších z vašeho krásného svazku. *Příklad Růží*, rozumíte mi zajisté? to je nejdelikátnější, nejněžnější, nejdojemnější a nejvroucnější hymna, kterou zapěl syn, vznícený vzpomínkami na své dětství, k zbožné chvále dobroty, spanilosti mateřské. Každý z dílů, z nichž jest vytvořena – měl bych raději říci: každá ze strof, z nichž tyto díly jsou vytvořeny, počíná obrazy, nápoděmi myšlenky, hnutími lásky nebo důvěry v samovolné čistotě, vzácné svěžesti visionářské; proč je jich tam tolik, jejichž vzlet se tak sotva udržuje, hotov znova se vzchopiti, aby ihned zase klesl zpět?

Velmi se obávám, že to vím. Poněvadž, můj drahý básníku, jste příliš ukvapený! Poněvadž, vzrušen krásou obrazu, spěcháte ho použití, vrhnouti jej na papír, aniž jste si promyslel myšlenky nebo obrazy podobné, které zpětným odrazem vyvstanou ve vašem mozku. A tu vás to tísní, ptáte se, jak, čím dokončíte svou započatou sloku, chápete se toho, co se vám málo šťastně naskýtá. Poněvadž jste opravdu básník, citlivý, jemný a dobrého vkusu, výsledek je zřídka špatný, nikdy rozhodně do té míry, jako příklad svrchu uvedený, ale velmi často hluboko pod tím, co se bylo s počátku vytvořilo ve vašem podvědomí, když jste pravděpodobně sám v sobě nepocítoval, že se to koná jakási práce. Nevěříte dosti v nutnost práce, práce přísné a těžce úvahové, všelikého výběru, přezvědu, srovnávání. A víte, co z toho

pochází? Totiž to, že místo práce nejvíce povznášející, nejvášnivěji opojné, jež jest pravým úkolem básníkovým, dospíváte k nevděčným, neplodným nesnázím, jimž se snažíte – chápu to! – uniknouti co možná nejrychleji, třebas i za cenu nejhorších ústupků. Lituji vás. Chtěl bych vás poučiti, poněvadž jste schopen lepšího, a zapřisahám vás.

A nyní, když jsem se s vámi vyvadil mnohem více, než jsem měl v úmyslu, ale abych prospěl, aspoň bych tomu upřímně chtěl, vaší příští slávě básníka, jenž má již nyní talent pozoruhodný, chci vám říci a opakovati vám, že vaše verše miluji, miluji vaši knihu, a že přes tyto slabosti, které jen málo jí překázejí, obsahuje básně velkolepé i tam, kde mají sklon k přílišnému rozvádění, jímž, jak se zdá, zamýšlíte předmět spíše vyčerpati, než z něho vybírat i naznačovati. Nikdo lépe nežli vy nesdílí obraznosti čtenářově vonné chvění ovzduší zahrady, pole a lesa, a s Edmondem Pilonem vy nejlépe vyzlacujete životem a barvou jemnou a půvabnou krajinu našeho krásného Ile de France. Mezi básníky, kteří se objevili v *l'Ermitage*, jste jedním z nejspolehlivějších a nejzajímavějších, po pravici jejího redaktora, našeho nešťastného mladého přítele, Jiřího Heitze, jehož náhodná smrt nedávno zkormoutila srdce i mysl všech, kteří mu stáli blízko, chci vlastně říci: kteří ho milovali, i vaše srdce, Maurice–Pierre Boyé, jemuž byl zcela obzvláště drahý, a také moje, který jsem mnohem starší vás obou.

Z franciny přeložil Samuel Verner.

NOVÝ ADVOKÁT

Máme nového advokáta, Dra Bucefala. Svým zevnějškem málo připomíná dobu, kdy byl ještě bitevním ořem Alexandra Makedonského. Ovšem kdo je docela s poměry obeznámen, postřehne ledacos. Sám však jsem onehdy viděl na schůdcích u zápraží, jak nějaký pohlouplý soudní sluha s úžasem zírá odborným pohledem stálého návštěvníčka dostihů na advokáta, kterak vysoko zdvihaje stehna se schodu na schod vystupoval krokem oznívajícím na mramoru.

Celkem schvaluje barreau přijetí Bucefalovo. S úžasným pochopením se říká, že Bucefalus při dnešním společenském řádu jest v těžkém postavení, a že proto jakož i pro svůj světový historický význam rozhodně zasluhuje, by se mu vyšlo vstříc. Dnes — to nikdo neupře — není žádného velikého Alexandra. Vraždit dovedou sice mnozí, také nechybí dovednosti, jak trefit přítele kopím přes hodovní stůl; též mnohým jest Macedonie příliš úzká, takže proklínají otce Filipa — avšak nikdo, nikdo nemůže vést do Indie. Již tehdy byly brány Indie nedostižny, ale jejich směr byl označen královským mečem. Dnes jsou ty brány docela někde jinde a zaneseny dál a výš; nikdo neukazuje směru;

mnozí drží meče, ale jen aby jimi máchali a tloukli; a pohled, jenž jich chce následovat, se mate.

Možná, že proto je opravdu nejlepší pohroužit se, jak to byl Bucefalus učinil, do knih zákonů. Svobodně, nemaje utlačovány boky kyčlemi jezdcovými, u tiché lampy, daleko od vřavy Alexandrovy bitvy, čte a obrací listy našich starých knih.

VENKOVSKÝ LÉKAŘ

Byl jsem u veliké nesnázi, měl jsem před sebou naléhavou cestu; těžce nemocný na mne čekal ve vsi deset mil vzdálené; silná sněhová vánice naplňovala daleký prostor mezi mnou a jím; vůz jsem měl lehký, s velikými koly, zcela jaký se hodí pro naše venkovské silnice; zabalen do kožichu, máje brašnu s nástroji v ruce, stál jsem připraven na cestu už na dvoře, avšak koně nebylo, koně. Můj vlastní kůň z přesílení v této ledové zimě poslední noci padl; má služebná běhala nyní po vsi, by vypůjčila koně; nebylo však naděje, věděl jsem to, i stál jsem zde bezúčelně víc a víc sněhem zavíván a stále nepohyblivějším se stáváje. U vrat se objevilo děvče, samo, kývala svítilnou; ovšem, kdož pak by nyní půjčil koně k takové jízdě? Přeměřil jsem ještě jednou dvůr, neviděl jsem žádné možnosti; rozrušen, utrápen kopl jsem nohou do

drolivých dveří svinského chlívku po léta už nepoužívaného. Otevřely se a rozvíraly a zavíraly se ve stěžích. Vycházelo teplo a zápach jako od koní. Matná stájová svítlna se tam houpala na provaze. Nějaký muž schoulený v nízkém bednění ukázal svou přímou tvář s modrýma očima. „Mám zapřahnout?“ tázal se, vylézaje po všech čtyřech. Nevěděl jsem, co říct, a shýbl jsem se jen, abych uviděl, co v tom chlívě ještě jest. Služka stála vedle mne. „Člověk neví, co má ve vlastním domě v zásobě“, pravila a oba jsme se smáli. „Holá, bratře, holá, sestro!“ volal ten pacholek a dva koně, mohutná zvířata silných boků, sunuli se za sebou, nohy těsně u těla, klopíce lepé hlavy jako velbloudi, jediné silou obrátů svých trupů z dveřní díry, již bez mezerky vyplňovali. Hned však stáli vzpřímení, na vysokých nohou, s tělem hustě dýmajícím. „Pomoz mu“, řekl jsem, a ochotné děvče spěchalo podat pacholkovi vozní postroj. Sotva však se octla u něho, objal ji pacholek a přirazil svůj obličej na její. Vykřikla a utekla se ke mně; dvě řady zubů jsou rudě vtlačeny do dívčiny tváře. „Ty hovado“, křičím zuřivě, „chceš tím bičem?“ rozpomínám se však ihned, že je to cizinec; že nevím, odkud přišel, a že mi dobrovolně vypomáhá, kde všickni ostatní odříkají. Jako by věděl mé myšlenky, nebere mé hrozby zle, ale obrací se jen jednou, stále jsa koni zaměstnán, pomně. „Vsedněte“, praví pak a opravdu, všecko jest hotovo. S tak krásným spřežením,

to vidím, jsem dosud nejel, i vsedám s radostí. „Já však pojedu, ty neznáš cesty“, pravím. „Zajisté“, vece, „já vůbec nejedu, zůstanu s Růžou“. „Nikoliv“, volá Růžena a utíká v pravé předtuše neodvratitelnosti svého osudu do domu; slyším zařinčet dveřní řetěz, který zapjala; slyším zapadnout zámek; vidím, jak mimo to v předsíni a dále se ženouc světnicemi všechna světla zháší, aby se učinila nenaleznou. „Ty pojedeš se mnou“, pravím pacholkovi, „nebo se jízdy zříkám, jakkoliv je velmi nálehavou. Ani mi nenapadne, abych ti za tu jízdu prodal to děvče“. „Nuže vzhůru!“ vece a tleská rukama; vůz byl uchvácen jako dřevo do proudu; slyším ještě, jak dveře mého domu pod útokem toho pacholka praští a se tříští, poté mi naplnil oči i uši hukot pronikající stejnoměrně ke všem smyslům. Avšak i to jen na okamžik, neboť jako by se byl otevřel zrovna před branou mého dvoru dvůr mého nemocného, už jsem tam byl; koně stojí klidně; sníh přestal padat; kolkolem měsíční světlo; rodiče nemocného spěchají z domu; jeho sestra za nimi; takřka mne zdvihli z vozu; ze zmatených řečí se nedovídám ničehož; ve světnici nemocného jest vzduch sotva k dýchání; zanedbaný krb kouří; rozevru okno; především však chci viděti nemocného. Hubený, bez horečky, ni studený ni teplý, s prázdnýma očima, bez košile se zdvihá mladík pod peřinou, věsí se mi na hrdlo a šeptá mi do ucha: „Doktore, nech mne umřít.“ Rozhlížím se, nikdo to

neslyšel; rodiče stojí němě skloněni a čekají na můj úsudek; sestra přinesla stolicí pro mou ruční brašnu. Otvírám brašnu a hledám mezi svými nástroji; mladík hmatá z lůžka stále za mnou, aby mně připomněl svou prosbu; uchopil jsem pinzetu, zkouším ji při světle svíčky a ukládám ji znova. „Ano,“ myslím si rouhačně, „v takových případech pomáhají bohové, posílají chyblího koně, přidávají prospěch ještě druhého, uštědrují na přemíru ještě i pacholka —“ nyní mi přichází znova na mysl Růžena; co učiním, jak ji zachráním, jak ji vytáhnou zpod tohoto pacholka, jsa deset mil od ní daleko a neovládnutelné koně v mém voze? Tyto koně, jež nyní nějak uvolnili řemeny, nevím jak, zvenčí rozevřeli okna; každý pak jedním oknem prostrkuje hlavu a nedávaje se másti výkřikem rodiny, pozoruje nemocného. „Pojeď ihned nazpět“, myslím si, jako by mne byli vybídli koně na cestu, ale dovoluji sestře, jež si myslí, že jsem horkem omámen, by mi sundala kožich. Sklenka rumu stojí tu pro mne, starý mi klepe na rameno, vydání jeho pokladu ospravedlňuje tuto důvěrnost. Já potřásám hlavou; v úzkém kruhu myšlení starého bylo by mi na nic; jen z toho důvodu odmítám pít. Matka stojí u lůžka a láká mne tam, poslechl jsem a položil hlavu, zatím co kůň hlasně ke stropu rže, na prsa mladíkova, který se pod mou mokrou bradou zatřásl. Potvrzuje se, co vím: mladík je zdráv, má poněkud slabou krev, starostlivá matka ho pro-

lila kávou, jest však zdráv a nejlépe ho rázem vystrčit z postele. Nejsem žádným oprávcem světa i nechávám ho ležet. Jsem ustanoven od okresu a konám svou povinnost až po hrdlo, až tam, kde už jest toho příliš. Ač špatně placen, jsem přece štedrý a ochotný pomoci chudým. Ještě o Růženu se musím starat, pak by měl ten mladík pravdu a i já chci zemřít. Co zde dělám, v této nekonečné zimě? Můj kůň padl, a zde ve vsi není nikoho, kdo by svého půjčil. Ze svinského chlívků musím svůj potah tahat, kdyby to nebyli náhodou koně, musil bych jet sviněma. Tak to jest. I přikyvují rodině. Ti o tom nic nevědí a kdyby věděli, nevěřili by tomu. Recepty psát jest lehké, ale v ostatním se s lidmi srovnávat jest těžko. Nuže zde by byla má návštěva skončena, zase mne jednou zbytečně potrápili, jsem tomu zvyklý, pomocí nočního zvonku mučí mne celý okres, ale že tentokrát bylo mi i Růženu vydat, toto hezké děvče, jež žilo léta v mém domě mnou skorem nevšímáno — toť příliš veliká oběť, i třeba mi chytře si vypomáhat a v hlavě si to nějak srovnat, abych se neobořil na tuto rodinu, která mi přece při nejlepší vůli nemůže Růženu vrátit. Když však svou ruční brašnu zavírám a kynu o svůj kožich, rodina stojí pohromadě, otec čichaje nad sklenkou rumu ve své ruce, matka mnou asi zklamána — oh, co pak ti lidé čekají? — když plní slz kousají si do rtů a sestra mává silně krvavým ručnίκem, tu jsem jaksi ochoten za okolností připustit,

že ten mladík jest přece možná nemocen. Jdu k němu, směje se mi vstříc, jako bych mu byl přinesl snad nejsilnější polévku — ach, nyní rží oba koňové, ten povyk má ovšem, jsa s vyššího místa nařízen, ohledání ulehčit — i shledávám nyní: ano, mladík jest nemocen. V pravém boku, v okolí kyčle se otevřela rána veliká jako dlaň. Růžová v mnoha odstínech, v hloubce temná, k okrajům se jasnící, jemnozrnná, s krví se nerovnoměrně hromadící, otevřená jako důl shora. Takto z dálky. Z blízka se jeví ještě horší. Kdo na ni může hledět, aby si potichu nepopískoval? Červi silní a dlouzí jako můj malík, růžoví vlastní krví a kromě toho ještě krví postříkání, vínou se pevně držání uvnitř rány, s bílými hlavičkama, o mnoha nožkách na světlo. Ubohý mladíku, tobě není pomoci. Já jsem tvou velkouránu našel; tento kvítek v tvém boku tě zahubí. Rodina jest šťastna vidouc mne v činnosti, sestra to říká matce, matka otci, otec několika hostům, kteří po špičkách se vztaženými pažema hou-pavě měsíčním svitem otevřených dveří vstupují. „Zachrániš mne?“ šeptá mladík vzdychaje, všecek oslněn životem ve své ráně. Takoví jsou lidé v mém kraji. Stále žádají od lékaře nemožností. Staré víry pozbyli; farář sedí doma a rozcupovává mešní roucha jedno po druhém; lékař však má všecko vykonat svou jemnou chirurgickou rukou. Nu, jak jest libo, já se nenabízeli; upotřebíte-li mne pro svaté věci, ať se i to se mnou stane;

co chci lepšího, starý venkovský lékař, oloupený o svou služku! I přicházejí: rodina a starší obce a vysvlékají mne; školní sbor s učitelem v čele stojí před domem a zpívá neobyčejně prostou melodii na text: „Vysvlečte ho, pak bude uzdravovat, a neuzdraví-li, usmrťte ho! Je to jen lékař, je to jen lékař.“

Pak jsem vysvlečen a dívám se, s prsty v bradě, s nakloněnou hlavou pokojně na lidi. Jsem naprosto klidný a nad všechny rozvážný a takovým i zůstávám, ač mi to nic nepomáhá, protože nyní mne berou za hlavu a za nohy a nesou mne do postele. Ke zdi, po bok té rány, mne kladou. Pak všichni z té jizby vycházejí, dveře zavřeli, zpěv umlkl, oblaka vplula na měsíc, ložní prádlo leží horké na mně; jako stíny se kolébají koňské hlavy v okenních otvorech. „Víš,“ slyším mi do ucha řečeno, „má důvěra k tobě jest velmi malá. Ty jsi přec také jen odněkud střesen, nepřicházíš na vlastních nohách. Místo, abys pomohl, stěsnáváš mi mé smrtelné lože. Nejraději ti vydrápu oči.“ „Dobrá,“ pravím, „je to potupa. Já však jsem lékařem. Co dělat? Věř mi, ani mně není lehké.“ „Touto omluvou se mám spokojit? Ach, věru, musím. Stále se musím spokojovat. S krásnou ranou jsem přišel na svět; to byla všecka má výzdoba.“ „Mladý příteli,“ pravím, „je to tvá chyba, nemáš přehledu. Já, jenž jsem byl už daleko široko ve všech jizbách nemocných, ti říkám: tvá rána není tak zlá. V ost-

rém úhlu dvěma ranami sekery udělaná. Mnozí nabízejí svůj bok a slyší sotva sekuru v lese, nemluvě o tom, aby se k nim přiblížila." „Jest tomu opravdu tak, nebo mne klameš v horečce?" „Jest tomu opravdu tak, vezmi na to čestné slovo úředního lékaře s sebou." I přijal je a ztichl. Nyní však bylo na čase, bych myslel na svou záchranu. Koně stáli ještě věrně na svých místech. Šaty, kožich a brašna byly rychle schytány; oblékáním jsem se nechtěl zdržovat; pospíší-li si koně jako při jízdě sem, pak jsem jen skočil do jisté míry z tohoto lože do svého. Poslušně se stáhl jeden kůň z okna; vhodil jsem balík do vozu; kožich zaletěl příliš daleko, jen rukávem se zachytil na háku. To dostačí. Vyšvihl jsem se na koně. Řemeny poletovaly nezapjaty, kůň sotva s druhým spojen, vůz lítal sem a tam, kožich poslední ve sněhu. „Čile", pravím, ale čile to nešlo, pomalu jako staří muži jsme táhli sněžnou pouští; pomalu zněl za námi nový, ale klamný zpěv dětí: „Radujte se, pacienti, lékař jest vám do lůžka položen." Nikdy nepřicházím takhle domů; po mé kvetoucí praxi je veta; nástupce mne okrádá, ale bez užitku, protože mne nemůže nahradit; v mém domě běsní ten protivný pacholek, Růžena jest jeho obětí; nechci to domyslit. Nah, mrazu tohoto nejnešťastnějšího věku vystaven, s pozemským vozem, nepozemskými koni potloukám se, já stařec. Můj kožich visí vzadu na voze, nemohu ho však dosáhnout a žádný z té pohyblivé chás-

ky pacientů prstem nehne. Podveden! Podveden!
Jednou poslechl klamného zvonění nočního zvonku — nelze to nikdy napravit.

PŘED ZÁKONEM

Před zákonem stojí přídveřník. K tomuto přídveřníkovi přichází muž z venkova a prosí o vstup do zákona. Ale dveřník praví, že mu nyní vstup dovoliti nemůže, muž rozvažuje a táže se pak, zda by tedy později směl vstoupiti. „To je možné“, praví dveřník, „ne však teď.“ A že brána k zákonu jest jako vždycky otevřena, a dveřník ustoupil stranou, nahýbá se ten muž, by branou pohleděl dovnitř. Dveřník zpozorovav to, usmál se a řekl: „Když tě to tak láká, pokus se přece přes můj zákaz vejíti dovnitř. Dej však pozor: Já jsem mocný. A jsem jen nejnižší dveřník. Sál za sálem stojí přídveřníci jeden mocnější druhého. Už pohledu toho třetího ani já snést nemohu.“ Takových těžkostí venkovan nečekal; myslí si: zákon má býti přec každému a vždycky přístupný; když však si nyní pozorněji dveřníka prohlíží v jeho plášti kožešinou, jeho veliký ostrý nos, dlouhou, tenkou, černou, tatarskou bradu, rozhoduje se přece jen raději čekat, až se mu dostane dovolení vstoupiti. Dveřník mu dal stoličku a dovoluje mu, aby se stranou u dveří posadil.

Tam sedí dny a léta. Mnohokrát se pokusil, aby byl vpuštěn, a unavil dveřníka svým prošením. Dveřník s ním zavádí občas malé výslechy, táže se ho na jeho domov a na mnoho jiného, jsou to však otázky lhostejné, jak se ptávají velicí páni, a na konec mu vždy znovu říká, že ho nemůže ještě vpustit. Tento muž, jenž se na svou cestu mnohým vyzbrojil, používá všeho, byť to bylo nevím jak cenné, aby dveřníka podplatil. Ten sice všecko přijímá, ale praví při tom: „Beru to jen proto, abys nemyslil, žeš něco zanedbal.“ Po mnoho těch let pozoruje ten muž dveřníka téměř nepřetržitě, zapomíná na ostatní přídveřníky a tento první se mu zdá jedinou překážkou vstupu do zákona. Proklnul ten nešťastný případ v prvních letech bezohledně a hlasitě, později, když byl zestárl, jen už si ještě pro sebe bručí. Zdětinštěl a že za léta, co přídveřníka studoval, poznal i blechy v límci jeho kožichu, prosí také ty blechy, aby mu pomohly dveřníka jinak naladit. Konečně světlo jeho očí zesláblo, i neví, zda se kol něho opravdu setmělo, nebo zda ho jen oči klamou. Dobře však nyní poznává ve tmě jas, jenž nepotlačitelně z dveří zákona proniká. Nyní už nebude dlouho živ. Před smrtí se shromažďují v jeho hlavě všechny zkušenosti té doby v jednu otázku, které dosud přídveřníkovi nedal. Kyne mu, protože už nemůže svého ztrnulého těla vztyčit. Dveřníkovi jest se hluboko k němu sklonit, protože rozdíl velikostí se v nepřízeň toho muže silně

změnil. „Co pak chceš nyní ještě vědět?“ táže se vrátný, „jsi nenasyta.“ „Všickni přece usilují o zákon“, vece ten muž, „jak to, že za tolik let nikdo kromě mne nežádal o vpuštění?“ Dveřník poznává, že ten muž již skonává, i řve do něho, aby to jeho mizející sluch mohl ještě zachytit: „Zde nemohl býti nikdo jiný vpuštěn, protože tento vchod byl určen jen pro tebe. Teď půjdu a zavru jej.“

NEJBLIŽŠÍ VES

Můj dědeček říkával: „život je úžasně krátký. Nyní v té vzpomínce se mi to tak súžuje, že na příklad sotva chápu, jak se může mladý člověk rozhodnout jet na koni do nejbližší vsi, aniž by se bál, že — nehledíme-li vůbec na možná neštěstí — už doba obyčejného, šťastně plynoucího života na takovou jízdu zdaleka nedostačuje.“

V Y K L I Z U J E M E

Jan VRBA: *Divoženky*: Horské příběhy. Praha 1926.
— Kniha nemravná. Že po válce mravy venkova zpustly a zhrubly, to vidí kde kdo, každý v nejbližším okolí, komu se chce otevřít oči. A komu na tom záleží, aby to četl napsané, nechť vezme noviny kterékoliv strany ať z kteréhokoliv dne. Od knihy, od povídky, románu žádáme si však něčeho více. Zde jest souhra muže a ženy pojata jako přírodní zjev, v stejné výši jako krajina nebo počasí. V knihách však „erotismy“ nabývají svého dostačujícího důvodu, až se střetá tělesnost s duchem („*tělo žádá proti duchu a duch proti tělu*“ GAL V, 17), a jen ve vyjádření tohoto konfliktu jest hodnota díla. Neboť „prvním účinkem lásky jest to, že vzbuzuje velikou úctu; koho milujeme, toho nejprve ctíme.“ PASCAL. A připojují se ještě jiné psychické prvky: podiv, něžnost, soucit (viz o tom více v *Introduction à la Psychologie* od Larguiera des Bancel, p. 201) a tolik složek jiných, že „láska nejsložitější jest také nejplnější“. O tom všem náš autor nemá ani poňtí. Jeho lidé se „honí“ čili „běhají“ jako dobytčata, a na konec je to tak protivné, jak bývá ožralům a hýřilům po jejich nocích: Popelný útvar škaredé středy, a že ne-následuje spasná bolest lítosti a pokání, vyběhne vše v zoufalství nebo nudu.

S. PRZYBYSZEWSKI: *Silný člověk*; Proč? Viz III str. 21. „To pro tebe, pane Ligenzo, je kacírství, za něž bys mne dal ukamenovat, kdybys byl soudcem v středověku, že osmělil jsem se dotknouti se posvátnosti manželské svátosti, která v řídkých případech jest posvátná, ale valnou měrou hloupým zájmem, nebo přímo zločinem znásilnění, který podléhá trestnímu paragrafu.“ A podobné rozumy.

Růžena SCHWARZOVÁ: *Hora osudu*. Otto v Praze, 1929. — Společnost zde líčená (a jak nešťastně líčená!) zavání jako ryby, ležící dlouho na písku; místy přímo, bez rozpaku smrdí. Zralá pro potopu. Lékař tam takto mluví o sebevraždě: Jsem *proti* sebevraždě — rozhodně. Jsou ovšem výjimky. Je-li někdo nevyléčitelně nemocen, trpí-li nesnesitelně a je-li na obtíž sobě i svému okolí, pak je sebevražda — i na místě. Povídám to ovšem jako člověk, jako lékař nesmím sebevraždu za žádných okolností schvalovat!“ (str. 218) — Vyjímáme tuto větu ne proto, abychom určovali hodnoty jednotlivých míst románu, (ten prostě vyklízujeme), ale proto, že opravdu jsou takoví blbci mezi lékaři hojnější, než si kdo myslí; stačí jen s nimi promluvit o něčem, co se vymyká z jejich obmezeného humanismu a materialismu. Věta jest správně z života opsána. Pohoršují se někteří naši čtenáři slovem blbost, blbec. Ale prosím, poradte, dobří lidé, jak mluvit, aby se vyhovělo a při tom pravdě neubíralo?

nová Fuchsovina

„Logika je řetěz, který visí ve vzduchu“. — Dr. Alfred FUCHS v článku „Katolictví a svoboda ducha“. Taková „logika“ je právě jen u bláznů, a myšlenka sama je poražená fuksovina. Asi na Fuchsa myslel dr. Vašica, když napsal: „... aby nebyli dětmi rozumem, nýbrž jen prostotou srdce, ale *rozumem aby byli dokonalí. Neboť nic tak neškodí náboženství jako obskurantismus těch, kteří ho hájí.*“

snad i bůh ...

Za V. H. Brunnerem: „... to Smrt si zase prostě obět vzala, na nejkrásnější pout snad ti dva vyletěli si do ráje, kde čas už ničím není, kde snad i bůh své hledá okouzlení, že prátvar krásy vlá kol rozechvělý ...“ Jiří MAHEN v revue *Panorama* páše tyto nesmysly; a líbí se tak, že je otiskuje i *Bibliofil*.

A. S. Serafimovič

Železný potok. Epopej. Přeložil Ant. Poláček; z družstevní práce, 1927. — Jestli překladatelem je ten p. Poláček, jenž mne vloni (1928) o prázdninách navštívil a pak o nás napsal do *Panoramy* článku, pak se mi mnohé vyjasňuje. Vidím ho, jako by to bylo včera: drobný ksichtíček s milým dětinným úsměvem, a zvláště ve chvíli, když cupal proti Napoleonovi, v celé postavě hlavně to volátko, v němž se uplatnily všechny srdečné humanismy a sou-

city se strádajícím lidstvem. Obětovný člověk (doporučí s velkým úspěchem i naše knížky, začez díky!), jenž právě z této obětovnosti dovedl by přeložit od začátku až do konce tak ordynární historii, jakou je tento „Železný potok“. Neboť k překladu tak nudného díla jest třeba velké dávky trpělivosti a obětovnosti. Jsou zde praobyčejné výjevy z ruských revolučních nepořádků. Místy suchý referát, v tom slohu, jímž se píše vzadu v novinách národohospodářské články. Každou chvíli zvědavě a s bázní nakukujete na následující stránku, zda už nepřijdou na řadu statistické a kursovní sloupce číslic. Naprostý nedostatek umění; nudou z ustavičných refrénů monotonních a nízkých výjevů nevíte si rady. Vidíte zřejmě, že můžete čísti ob list, ob deset stránek a o nic nepřijdete, pořád táž suchota, šed, totéž kejhání volátek bez ducha. Ducha autorova — v tomto volátku úporně vzedmutého jako u holubů zvaných staváků — poznáte nejlépe při ličení výrazů udatnosti, mužné pevnosti z takovýchto epithet, v nichž si refrénovitě, do únavy libuje celou knihou: „železné čelisti“, „rozevřel čelisti a řekl železně měkkým hlasem („železně měkkým“, pásne dohromady, co?), „a železné čelisti neúprosně přemílaly“, „železná disciplina“, „kamenný pohled“, a tak stále, neúprosně stejnotvárně až do konce. Autor, jenž nemá ani za mák osobnostní stampilie, věru se neudřel takovouto „epopejí“.

Hrdinové a věřící. 1914—1918. Emporium. Ošklivá titulní kresba od Konůpka.

Boris Pilňak

Holý rok. Román. Symposion-Praha, 1928. — Myslel jsem, že Pilňak jest něco více. Po přečtení dosti dobré „*Povídky o nezhaseném měsíci* (Vražda Komandarma)“ čekal jsem, že k nemnohým ruským autorům porevolučním přibude tento Pilňak. Ale zklamal jsem se. Nemožno mu arcí vytýkati, že by se nepříčinil. Chtěje učiniti zadost svému jménu, pracuje pilně, ba možno říci: robotí v esthetismech. Lopotí se s efekty až běda: krásy přírodní, staré národní zkazky, náboženská archeologie, milkování kožených kazajek, o nichž mluví s posvátnou úctou, rozkolnické ideologie, rozběhy do moderních věr kachní stábilnosti, všechno napial do osnovy svého stavu. Ale pásma souvislého za nic neutká. Má při práci jakési pohyby šnejdrem, prudké, trhavé a nepravidelné, při nichž člunek často vletí, kam nemá. Osnova se mu rozpadává v nesouvislá, samostatná políčka, a místo základních linií vyjde jen podrobné ozdůbkářství. Štukatura z jinovatky na erárních nouzových barácích. A když vydechnete vstříc dílu vroucnější žádostí po nějakých základnějších spravedlnostech a pravdách, po věrnosti pravdě, tu se vše rozmáčí, po stěnách už beztak oprýskaných stékají špinavé smouhy, a jest hrozně smutno, že tolik úsilí vychází na prázdno.

Pierre HAMP, od něhož jsme kdysi vydali pěknou povídku *Mušák*, má ve svých reklamních knihách tyto pošetilosti: „Kůže (totiž hezkého děvčete) zachránila štěstí

rodiny.“ II, 161. — „Lidé nikdy neodhadují nejprve cenu duše, ale těla a obličeje“. II, 161. — „Pěstiti obličeje ženy není nějakým zaměstnáním. Jest to apoštolát.“ II, 162.

B. SEMOV: *Poesie a skutečnost*. Knihovna „Loveckého obzoru“, roč. 1929, č. 8. Vydal Josef V. Rozmara. Vinohrady.

Ladislav KLÍMA: *Soud Boží*. Novela z dob renaissance. Nákladem E. K. Rosendorfa v Praze. 1928. — Intenzivnější vzruchy „vášní“ jsou zde tak nepřirozeně zkreslovány, tak křiklavě zveřejňovány, jak činí vyvolavači před komediantskými boudami. A není patrné, že by to chtělo býti parodií na způsob loutkových divadel, kde se též mísí živel sprostý s prázdňným vznešením k pobavení. Zločinění i trestání jest hlučné, na facky, spravedlnost neblíží se „potajemně“, aby se sama vyvíjela ze zasetých dračích zubů. A téma (Borgia) jest již příliš obnošené. K zpracování takovýchto novel jest nezbytno znáti historii. Stačí čísti *Dějiny Papežů* od Ludvíka Pastora, jemuž Lev XIII. otevřel tajné archivy Vatikánské, aby mohl tuto látku studovati přímo z nejbezpečnějších pramenů, aby chom tento „*Soud Boží*“ bez rozpaků vyklidili.

Fr. CARCO: *VILLONŮV ŽIVOT*. Přeložil Jaroslav Zaorálek. Nezařadujeme z těchže důvodů jako předešlou, ač je to děláno mnohem umělečtěji. Villon, toť sklad spontánních gest a hru jejich pod nánosem tolika století po-

zorujete jasně, kdežto Carcovo vypravování se promyšleně a mdle vleče po *nynějších* Pařížských ulicích. Hned na začátku dává Villona plánovitě kaziti jinými kumpány, jakoby se připravoval k nějaké zkoušce z kriminalistiky. Vůbec Carco nemá dechu na delší fugy. Tento román je snadné, průměrné zboží. Ve své lyrice jest spontanní a přirozený; popískávat si po ulici, to ještě. Ale zde v této široce vypravované historii všechna vlákna dějová popouštějí jako u laciných kanafasů. Kdežto Villon je srdce, jež přes všechny mravní vratkosti umí se oddati bližnímu i Bohu. Carco jím nežije, jen se pitvoří: jeho sympatie jsou prostřední a mělké.

Fjodor GLADKOV: *CEMENT*. Román. — Ordynární, mozolovité čtení pro strany. Psychologicky a ideově dokonalá packanina. I sebe pitomějši zbohatlíci čtouce to v zimě u teplých kamen, pomyslí si s pofouchlým úsměvem: Když už chtějí býti „pracující vrstvy“ klamány, tu z plna srdce jim přejme této „poutavé četby“; ať má dušička pokoj, a ať se už jednou pořádně nacpe sny o ráji budoucnosti. Jen několik ukázek, abyste viděli, jak mu to myslí:

„Opravdový život záleží ve svobodě, v nezávislosti od přitěží. Protože svět — toť jen čistý relativism a opravdové štěstí záleží v rozplynutí, v okamžiku. Nejen Mark Aurel, ale i sám Lucretius Carus by si mne mohli udělati svým přítelem.“ — „Toť osud všech knih, že musí býti žalářem

myšlenek. Každá kniha, toť — přítěž svobodě člověka . . . Marcus Aurelius byl nehlopý člověk: dovedl se cítiti svobodným, řinče okovy, a měl moudrost, že se dovedl dívatí skrze stěny temnice ven.“ — „Opravdová svoboda je jen ve tvůrčím svazku své vůle s dialektikou nutnosti. Člověk je nesmrtelný v dynamice tvůrčího kolektivu.“

Tady kadečka přetéká syrupovým lichocením nynější marnivosti a holedbavé sprostotě „lidu“, tohoto pštrošího písku, do něhož „osobnosti“ mých milých rovesníků tak rády schovávají své vidění.

Citát z Mereditha, jako dobrý doušek
po vyklizování.

„Myslím, praví Meredith v Předehře k *Sobci*, že realistická methoda svědomitého přepisování všeho, co možno viděti, a opakování všeho, co lze slyšeti, má hlavně na svědomí naši nynější jalovost a ono prodlužování hřmotné pustoty, z níž se jako z neodvodněné bažiny vypařuje choroba jednotvárnosti, moderní choroba. Máme tuto nemoc přes všecko léčení, nebo ať jest její příčina jakákoliv. Věda nás uvedla k našim předkům v prvotním stavu: načež jsme se dali do pravěkého žvatlání; abychom závodili s amazonským pralesem za soumraku, domýšleli jsme se, že jsme vyléčení. A před svítáním visela na nás naše nemoc opět, přibyl k ní ještě ocas. Měli jsme jej napřed i vzadu. Byli jsme jako předtím, a nádavkem ještě zvířata. To jest vše, čeho nám poskytla věda.“

EUGÈNE GRASSET

PANNA ORLEÁNSKÁ

Původní lithografie na měditiskovém papíře; list do výšky 92 cm, do šířky 68·5 cm; obrazová plocha 74·5 cm $\times$ 58 cm. V pravém rohu dole podpis umělcův s datem (18)94. Vzácná! V aukcích a v skladech rytin a obrazů vůbec se nevyskytuje.—

Dle tohoto originálu pořídili jsme k žádosti přátel, kteří jej u nás vidali na zdi za rámem, reprodukcí světlostiskem Grafické Unie v Praze, a to 120 listů na holandě, list 55 cm $\times$ 44 cm, obrazová plocha 30 cm $\times$ 24 cm, jakožto sté číslo Dobrého Díla.

Reprodukce je velmi zdařilá, zřetelná, plně originál vystihující a působí v celku krásným dojmem originálu. Eugène Grasset nepodnikal tento list jinak než jako přípravu k svému velikému dílu, jímž beze sporu jsou skvělé vitraile katedrály Orleánské. A to vědí všichni, kdož poněkud pozornost věnovali tvůrčímu postupu uměleckého díla, že takovéto expresse z první ruky, nebo, chcete-li, z první várky, jsou tím nejdrahocennějším z duchovní dílny výtvarného umělce. Proto Vám tak, přátelé, utkvěla právě *tato* Panna Orleánská na mysli. Vydáváme ji též proto, že bychom rádi užili zvláštní pomoci této Světice. Proto těch 120 listů bude jen v soukromí rozesláno opravdovým příznivcům Dobrého Díla, těm totiž, kteří by nelenili a hned na naše důležité práce přispěli nejméně stovkou v československých korunách. Bude to tedy spíše jako čestný diplom D. D., jak dávají hasiči nebo jiní záslužní činitelé národní věhlasným patronům svých snah, a ne jako obchodní artikl. Hlavní je to, že peněz takto sehnáných užije se na účely opravdu potřebné.

PODMÍNKY

DOBŘÉHO DÍLA

K usnadnění administračních prací prosíme, aby subskribenti použili napřed přiložených „Objednávek knih“. To proto, aby se alba a svazky vrácením neohnusily. Na těchto „objednávkách“ stačí přeškrtnouti, čeho si kdo nepřeje, a zřetelně podepsati. K přihláškám takto došlým bude brán zřetel v tom pořadí, jak budou docházeti, takže bude možno vyhověti jen potud, pokud stačí z té neb oné skupiny počet exemplářů. Kdo zvlášť nepodotkne, že si nepřeje exempláře jiného, než kterého žádá, bude posunut do skupin zbývajících, když by již žádaného exempláře nebylo. Při Coesterově Albu (jen 100 prodejných v Česko-Slovensku!) nechť zájemci pošlou peníze *předem jen tehdy*, když by byli svolni ponechat i jich jako předplatné na příští dobrá díla. To proto, abychom jich nemuseli vraceti, kdyby se na všechny nedostalo.

I naše trpělivé věřitele a důvěrníky prosíme, aby se nerozpakovali použití objednacího lístku; tím si arcí připlatí na svou pohledávku (tož na nové věci), ale posílí také Dobré Dilo, a dopomohou mu poznenáhlu vyběřiti z obecné dlužnosti.

A těm, kdož mají vyšší Gnósi a splácejí na Vesměrný Účet, *THÁRSEI! (HUMNOÚMENOI THÁLLOUSI!)* v duchu velikonoční písně od Vsetína:

Kdož zde jdouce rozsívají, semena s pláčem metají,
mají naději v jistotě, snášejí to vše pro Tě.

13. archy o Letnicích léta Páně 1929. obsahují:

<i>Májové kázání</i> sv. Bernardina Sienského	listů	6
<i>Dovolání Johanny d' Arc</i> od Louis Merciera	"	2
<i>Johanna d' Arc</i> od Madame Goyau	"	6
<i>Kant</i> od Papiniho	"	16
<i>Akta osobní vlády v historii</i> od Barbey d' Aurevilly	"	6
<i>Epistola básníkovi</i> od André Fontainas	"	2
<i>Nový advokát</i> a j. od Frant. Kafky	"	6
<i>Vyklízujeme a Co život dává</i>	"	6
<i>Obrázky</i> : 2 pouťní od Fr. Vika, Olšany od Horna, Koničci od Schamoniho	"	4
<i>Annonce</i> (Grasset, Synge, Alain-Fournier, Kljujev, Podmínky D. D.)	"	4

Archy rády by vycházely sedmkrát do roka a to: k Epiphaniím, k Hromnicím, k Velikonocím, k Letnicím, k Posvícení, ke Všem Svatým a v Adventě. — Tiskli Fr. J. Trnka v Třebíči, Humana v Letovicích a V. Dvořák v Mor. Budějovicích. — Adresa: Dobré Dílo, Stará Říše, Morava.

Prosíme příznivce naší Snahy (Studia), aby nás doporučili ve svém okolí. Těm, kdož tak činí, díky. Taťo 13. dávka archů jest původně za 7 Kč. Později bude za 10 Kč. Studujícím sleva dle dohody. Přítel z Prahy navrhuje: Že kdyby prý každý mohovitější odběratel vzal dva nebo více exemplářů, zaplatil a sám v okolí svém rozdal neb jinak *uplatnil*, že by nám pomohli dostáti závazkům do tiskáren. Ano, kdyby! Kéž by! Kéž by prostě aspoň ti, kdož si čísla podrží, nelenili nám obratem (aspoň za Archy) poslati žádanou částku. Máme u lidí peníze a tiskárny úpi.

